



LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Lapsen yksilöllinen kohtaaminen ja omatoimisuuden tukeminen päivähoidon perushoitotilanteissa

Juutila, Elisa ja Pajuosuo, Sanna

2012 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Lapsen yksilöllinen kohtaaminen ja omatoimisuuden tukeminen päivähoiton perushoitotilanteissa

Juutila, Elisa ja Pajusuo, Sanna
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2012

Elisa Juutila ja Sanna Pajusuo

Lapsen yksilöllinen kohtaaminen ja omatoimisuuden tukeminen päivähoiton perushoitotilanteissa

Vuosi	2012	Sivumäärä	37
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada selville, kuinka paljon alle kolmivuotiaiden päivähoitossa arvostetaan lapsen yksilöllistä kohtaamista ja omatoimisuuden tukemista sekä miten se ilmenee konkreettisesti päiväkodin arjessa. Tarkastelu rajattiin päivähoiton perushoitotilanteisiin, jotta tutkimuksesta ei olisi tullut liian laaja. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Opinnäytetyöhön haastateltiin Vantaalla sijaitsevan päiväkodin alle kolmivuotiaiden ryhmän neljää työntekijää, mutta työhön päätyi aineistoa vain kolmesta haastattelusta.

Teemahaastatteluissa tärkeiksi aiheiksi nousivat lapsen yksilölliseen kohtaamiseen liittyen erityisesti fyysinen läheisyys lapsen kanssa, aikuisen saatavilla olo sekä lasten temperamenttien huomioiminen. Näistä erityisesti kahta viimeistä sekä lisäksi kannustamista ja positiivisen palautteen antamista pidettiin merkittävinä tekijöinä omatoimisuuden tukemisessa. Haasteina työntekijät näkivät sekä yksilöllisessä kohtaamisessa että omatoimisuuden tukemisessa muun muassa lasten suuren lukumäärän verrattuna aikuisiin sekä aikuisten satunnaiset poissaolot ryhmästä.

Opinnäytetyön aiheesta on tehty aiemmin paljon tutkimusta, mitä on hyödynnetty tässä tutkimuksessa. Opinnäytetyön aihe osoittautui tärkeäksi, koska aikuisen läsnäolo, tuki, ohjaus ja vuorovaikutus lapsen kanssa ensimmäisinä elinvuosina ovat erittäin merkittäviä lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Opinnäytetyö auttaa ymmärtämään alle kolmivuotiaan lapsen erityistarpeita sekä vastaamaan niihin parhaalla mahdollisella tavalla.

Asiasanat: vuorovaikutus, yksilöllinen kohtaaminen, omatoimisuus

Elisa Juutila and Sanna Pajusuo

Supporting an individual encounter and an independent initiative of a child in a day care basic situations

Year	2012	Pages	37
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to research how much an individual encounter and an independent initiative of a child is being appreciated in a daycare of under three year old children, and how it can be seen in concrete everyday daycare. The research was limited to basic care situations in order to keep the research narrow enough. The thesis was made as a qualitative research and a theme interview has been used as a research method. Four employees of a kindergarten located in Vantaa were interviewed for this thesis. However, data of only three interviews has been used in this thesis.

An individual encounter of a child, especially physical contact with the child, availability of an adult and noticing children's temperament differences came up as important subjects. From the above mentioned themes the last two, as well as encouragement and giving positive feedback have been seen as important factors when supporting an independent initiative. The employees were of the opinion that a large number of children compared to a number of adults and occasional absences of adults in a group have been seen as challenges both in an individual encounter and an independent initiative.

A lot of research has been made on this subject that has been utilized in this research. The subject of this thesis has been proved to be important because the presence of an adult, support, guidance and interaction with a child in his or her first years are really important from a child's growth and development point of view. The thesis helps to understand the special needs of under three year old children and how to respond to those in a best possible way.

Key words: interaction, individual encounter, independent initiative

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Lapsen yksilöllinen kohtaaminen perushoitotilanteissa	7
2.1	Alle kolmivuotiaan lapsen kehitys.....	7
2.2	Päivähoidon perushoitotilanteet.....	8
2.3	Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus	9
2.4	Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksen perustana.....	11
2.5	Aikuisen sensitiivisyys ja vallankäyttö	12
2.6	Omahoitajuus	13
3	Omatoimisuuteen oppiminen	15
3.1	Aikuisen rooli omatoimisuuden tukemisessa	15
3.2	Lapsen temperamentin huomioiminen.....	16
3.3	Lapsen etu omatoimisuuteen oppimisessa	16
4	Opinnäytetyön toteuttaminen.....	18
4.1	Tutkimuskysymykset.....	18
4.2	Puolistrukturoitu haastattelu	19
4.3	Tutkimuksen toteuttaminen ja analyysi.....	19
5	Tutkimuksen tulokset.....	20
5.1	Perustiedot.....	21
5.2	Aikuinen vuorovaikutuksessa lapsen kanssa.....	21
5.2.1	Aikuisen tekemät vuorovaikutusaloitteet	22
5.2.2	Lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ja lapsilähtöisyys	23
5.2.3	Lapsen tunteiden huomioiminen	24
5.3	Omatoimisuuden tukeminen	25
5.3.1	Ohjauksen laatu omatoimisuuden tukemisessa	26
5.3.2	Lapsen kehitystason ja temperamentin huomioiminen omatoimisuuden ohjauksessa	27
5.3.3	Lasten vertaisoppiminen omatoimisuuteen opettelussa	28
6	Johtopäätökset	28
7	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	30
8	Pohdinta	32
	Lähteet.....	35
	Liitteet	37
	Liite 1. Haastattelurunko.....	37

1 Johdanto

Lapsen yksilöllinen kohtaaminen on pysyvä mutta myös ajankohtainen haaste suurissa lapsiryhmissä. Ajallisten resurssien niukkuus vaikuttaa siihen, että työntekijöillä ei välttämättä ole tarpeeksi aikaa antaa jokaiselle lapselle yksilöllistä huomiota. Alle kolmivuotiaiden lasten kohdalla aikuisen aito läsnäolo ja vahvistava vuorovaikutus on kuitenkin erittäin merkityksellistä lapsen kasvuun ja kehitykselle. Tämän takia kyseinen aihe oli mielenkiintomme kohteena ja yhtenä kahdesta tutkimuskysymyksestämme opinnäytetyössämme. Päätimme ottaa kohde-ryhmäksi juuri 1-3 -vuotiaat lapset, koska vahvistava kohtaaminen ja itsenäiseen toimintaan tukeminen ovat erittäin merkityksellisiä tässä iässä.

Toiseksi kiinnostuksen kohteeksemme nousi pienten lasten omatoimisuuden tukeminen, koska aikuisella on tärkeä asema vahvistamassa ja ohjeistamassa lapsen pyrkimyksiä itsenäiseen toimintaan. Alle kolmivuotias lapsi kokee riemua kyetessään itse suoriutumaan jostakin ennen aikuisen konkreettista apua vaativasta päivittäisestä toiminnasta, mutta omatoimisuuteen kypsyminen vaatii harjoittelua, toistoa ja aikuisen auttavia sanoja ja läsnäoloa. Mielenkiintonamme oli saada tutkimustiedon ja teorian sekä työntekijöiden haastattelujen avulla konkreettista tietoa siitä, mikä on aikuisen merkitys ja tehtävä tässä kehitysvaiheessa ja kuinka aikuinen kokee ne.

Niin omatoimisuuden tukeminen kuin lapsen yksilöllinen kohtaaminenkin ovat vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välillä, mikä yhdistää tutkimuskysymyksiä keskenään. Opinnäytetyön aihe on rajattu päivähoiton perushoitotilanteisiin, koska nämä tilanteet toistuvat vähintään neljä kertaa päivässä joka päivä. Aamupala, ulkoilu, ruokailu, päiväunet ja wc-käynnit kuuluvat lähes jokaisen päiväkotilapsen arkipäivään, ja tilanteita saattaa olla vielä useampikin. Perushoidolliset tilanteet ovat myös siksi hedelmällinen tutkimuskohta, että aikuinen on niissä ainakin jollain tapaa osallisena.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa paneudutaan tutkimusaiheisiimme liittyviin teemoihin, kuten vuorovaikutukseen ja lapsilähtöisyyteen sekä aikuisen rooliin itsenäiseen toimintaan ohjaamisessa. Teoriaosuuteen on valittu käsiteltäviksi aiheet, jotka tulivat haastatteluissa eniten ilmi. Teoriaosuuden jälkeen opinnäytetyössä pureudutaan tutkimuksen toteuttamiseen ja analyysiin edeten tutkimuksen tuloksiin. Tulokset sisältävät haastatteluista poimitut suorat lainaukset sekä niiden pohjalta tehdyt referoinnit. Tutkimuksen tulokset ja niiden herättämät ajatukset kiteytetään opinnäytetyön loppupuoella johtopäätöksissä sekä pohdinnassa.

Opinnäytetyömme aihe ei pohjaudu mihinkään hankkeeseen tai kehittämistyöhön vaan valitsimme sen oman mielenkiintomme pohjalta. Koemme aiheen merkittäväksi, koska saamme molemmat lastentarhanopettajan pätevyyden valmistuessamme sosionomeiksi ja tulemme mahdollisesti tulevaisuudessa työskentelemään päiväkodissa. Aihetta valitessamme pohdimme, että lapsen yksilöllinen kohtaaminen ja omatoimisuuteen ohjaaminen ovat aina keskeisiä

asioita päivähoitossa ja siksi niistä on tärkeä oppia lisää. Lisäksi meitä kiinnostaa alle kolmivuotiaan lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus ja sen merkitys lapsen kehitykseen.

2 Lapsen yksilöllinen kohtaaminen perushoitotilanteissa

Keskitymme tässä ensimmäisessä tutkimusaiheessa lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen, lapsen kohtaamiseen yksilönä, aikuisen vallankäyttöön ja sensitiivisyyteen sekä lisäksi omahoitajuuteen ja lapsilähtöisyyteen. Muun muassa nämä aiheet nousivat keskeisinä asioina esiin haastatteluissa ja ovat siksi käsittelykohteina. Rajaamme aiheet päivähoiton perushoitotilanteisiin, koska perushoitotilanteet tapahtuvat joka päivä ja ovat siksi hyviä tutkimuksen kohteita. Avaamme käsitteen perushoitotilanteet omassa kappaleessaan selkeyden vuoksi. Avaamme teorian avulla myös lapsen kehityksen kolmivuotiaaksi asti, jotta aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tärkeys ensimmäisinä ikävuosina tarkentuu.

2.1 Alle kolmivuotiaan lapsen kehitys

Kehityopsykologit jakavat yksimielisesti kolmen ensimmäisen ikävuoden kehitysvaiheen. Lapsen kehitys kulkee portaittain; Kun lapsi on saavuttanut yhden kehitysvaiheen, hän siirtyy seuraavalle asteelle. Ensimmäisten kolmen ikävuoden aikana kehitystä tapahtuu niin psyykkisen kuin fyysisenkin kehityksen osa-alueilla ja silloin kehitys etenee kaikista nopeinten kuin missään myöhemmässä vaiheessa ihmisen elämässä. Ensimmäisten kolmen ikävuoden aikana lapselle muodostuu oman persoonallisuuden perusrakenne. Ihminen kehittyy ja muuttuu koko elämänsä ajan, mutta myöhemmällä iällä oppiminen hidastuu jonkin verran. Jos kehityksen ensimmäisten vuosien kohdalle jää suuria puutteita, ihminen saattaa joutua kärsimään niistä vielä aikuisiälläkin. Lapselle kehittyy näiden vuosien aikana minäkäsitys, yksilöllisyys ja käsitys ainutkertaisuudestaan. Hänelle kehittyy perusajatus siitä, miten toiset ihmiset keskenään toimivat ja hän oppii samalla hallitsemaan mielialojaan ja kontrolloimaan toimintaansa. Lapsi alkaa myös tulkita muiden viestejä ja mielialoja. Näiden asioiden oppiminen vaatii läheistä vuorovaikutusta aikuisen kanssa sekä sensitiivistä ja emotionaalista kasvatusta hoitajilta. (Keltikangas-Järvinen 2012: 21.)

Ensimmäisen ikävuoden aikana fyysinen kehitys on nopeaa ja sen aikana motoriikka kehittyy. Elämän ensimmäisenä vuonna lapsi nukkuu suurimman osan vuorokaudesta. Hän heräilee syömään ja vaivoihin, katselee mitä hänen ympärillään tapahtuu ja nukahtaa tämän jälkeen uudelleen. Lapsi on kuitenkin aktiivinen ja kiinnostunut siitä, mitä hänen ympärillään tapahtuu. Hän etsii ympäriltään yhteyttä, kiinnittää usein katseen värikkäisiin ja liikkuviin esineisiin ja osaa vastata hymyllä toisen hymyyn sekä leikkii varpaillaan ja sormillaan. Lapselle alkaa hiljalleen avautua taju maailmasta. (Dunderfelt 2011: 63.) Toisen ikävuoden merkittävin tapahtuma on puheen oppiminen. Lapsi alkaa oppia olemaan vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin. Useat tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että se, mitä lapsi kuulee ympärillään ja matkii, herättää hänessä puheen oppimisen kyvyn. Puheen ja kielen omaksuminen on herkimmillään 12

kuukauden ikäisenä ja ulottuu 3-4 ikävuoteen asti. (Dunderfelt 2011: 67, 68.) Kolmannen ikävuoden aikana käveleminen luo perustaa puheen kehitykselle ja sen saavuttaminen auttaa kielelliseen kehitykseen. Voidaan sanoa, että puhe on edellytys ajattelulle ja yksilölliselle kehitykselle. Ajattelu ja yksilöllinen kehitys kehittyvät suuresti kolmannen ikävuoden aikana ja myös puhe ja itsensä tunteminen kehittyvät. (Dunderfelt 2011: 70, 71.)

2.2 Päivähoidon perushoitotilanteet

Alle kolmivuotiaiden lasten päivähoidossa painottuvat perustoiminnot, joihin kuuluvat muun muassa ruokailu, lepo, uni, pukeminen ja riisuminen, peseytyminen ja wc-toiminnot sekä liikunta ja ulkoilu. Näissä perushoitotilanteissa on tärkeää, että aikuinen antaa lapsen toimia kiirehtimättä. Perushoitotilanteissa lapsen perusturvallisuus kehittyy ja lapsi oppii pysyviä terveystottumuksia. Kun aikuinen liittyy toimintaan puhetta, lauluja, loruja sekä vastaa lapsen esittämiin kysymyksiin ja kertoo, mitä seuraavaksi tapahtuu, lapsen kielen omaksuminen kehittyy ja lapsi oppii uutta tietoa. Lisäksi aikuisen ystävällinen ja iloinen suhtautuminen lapseen edistää perusturvallisuutta. (Helenius & Korhonen 2008: 79.) Marjatta Kalliala (2008: 260) muistuttaa perushoidon olevan riisumisineen, pukemisineen ja vaipanvaihtoineen alle kolmivuotiaiden kanssa fyysisesti läheistä, minkä takia tilanteet on syytä hoitaa hyvän vuorovaikutuksen kanssa.

Päiväkodin perustoiminnoissa keskeisenä tehtävänä on lapsen ohjaaminen itsenäiseksi, vastuuntuntoiseksi ja omatoimiseksi perustoimintoihin liittyvissä asioissa sekä lapsen fyysisestä hyvinvoinnista huolehtiminen. Päivärytmiä pidetään hyvän perushoidon lähtökohtana, ja siihen sisältyy riittävä valvellaolo ja lepo sekä lapsen fyysiset perustarpeet, kuten ravinnontarve. (Helenius & Korhonen 2008: 70.) Rauman kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma (2006: 11) kiteyttää, että perushoito rakentaa vankan pohjan lapsen terveydelle sekä fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle kehitykselle. Päivästä toiseen säännöllisesti toistuvat perushoitolliset toiminnot ovat perusta vuorovaikutukselle, oppimiselle ja kasvatukselle. Ne auttavat lasta oppimaan, takaavat lapselle psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti turvallisen päivän sekä luovat pysyviä käytäntöjä.

Annu Brotheruksen (2004: 251) tutkimuksen mukaan suomalaisen päiväkodin toimintakulttuurille on tyypillistä se, että aikuiset ja lapset toimivat muuttumattomissa tiloissa aikatauluja noudattaen rutiininomaisesti ja kyseenalaistamatta toimintoja. Jotta toiminta etenee hyvin loppuun asti, lasten oletetaan toimivan aikuisten laatiman suunnitelman ja sen vaiheiden mukaan. Tällöin tilannekohtaisesti esille nousevat lasten ajatukset ja muut asiat jäävät aikuiselta huomioimatta, elleivät ne edistä toiminnan suunnitelmallista loppuun viemistä (Karlsson 2000: 43). Perushoitotilanteet ovat kuitenkin merkittäviä, sillä niiden sujuminen vaikuttaa suoraan yksilöiden hyvinvointiin ja ryhmän ilmapiiriin päiväkodissa. Päivähoidon henkilökunta keskusteleekin Maarit Alasuutarin (2010: 154) tutkimuksen mukaan eniten juuri perushoitoti-

lanteista vanhempien kanssa. Useimmiten keskustelun kohteina ovat ruokailu ja lepo hetket ja seuraavaksi useimmin hygieniä- ja wc-asiat sekä pukeutuminen.

2.3 Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus

Lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana lapsen ja vanhemman välille muodostuu kiintymyssuhde, joka muodostuu lapselle automaattisesti. Se tulee esiin leikeissä, ystävyssuhteissa sekä myöhemmän aikuisiän parisuhteessa ja omassa vanhemmuudessa. Kiintymyssuhteen tarkoituksena on kuvata ja ymmärtää varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta yksilön myöhempään kehitykseen, myöhemmän iän parisuhteeseen ja vanhemmuuteen saakka. Kiintymyssuhteen avulla voidaan tutkia, miten ihmiset hakevat läheisyyttä ja turvaa toisista ihmisistä ja miten he reagoivat asioihin uhkaavissa tilanteissa sekä minkälaisia oletuksia heillä on itsestään, toisistaan ja vuorovaikutussuhteistaan. (Juusola 2011: 113.)

Lapsi muodostaa kiintymyssuhteen molempiin vanhempiinsa. Luottavainen suhde toiseen vanhempaan pystyy korvaamaan toisen vanhemman heikkouksia. Lapsi, joka on luottavaisesti kiintynyt molempiin vanhempiin, kehittyy muita lapsia suotuisammin. Tapa, jolla lapsi kiinnittyy äitiinsä, näkyy useimmiten lapsen persoonallisuudessa, keskittymiskyvyssä ja joustavuudessa. Kiintymyssuhde isään heijastuu taas enemmänkin lapsen sosiaalisissa taidoissa, vertaisuuhteissa ja osaamisessa. Lapsi tuo esiin leikki-tilanteissa ja läheisissä ihmissuhteissa hoivamisen ja rakastamisen malleja, jotka hän saanut omilta vanhemmiltaan. Kiintymyssuhde, jonka lapsi kokee turvalliseksi, on vahva perusta hyvän luottamuksen ja itsetunnon kehitykselle. Turvallisesti kiintynyt lapsi tuntee olevansa rakastettu ja arvokas. Hän luottaa vanhempiensa tukeen missä tahansa tilanteessa. (Juusola 2011: 113-114.)

Lapsi ja aikuinen ovat vuorovaikutuksessa päivähoiton kaikessa toiminnassa, ja aikuisen käsitykset lapsuudesta ja lapsesta vaikuttavat heidän väliseen vuorovaikutukseen. Tämän takia aikuisten on tärkeää omaksua uutta ja muuttuvaa lapsuutta koskevaa tietoa. Aikuiselta odotetaan herkkyyttä, sitoutuneisuutta sekä kykyä reagoida lapsen tarpeisiin ja tunteisiin kommunikoidessaan lapsen kanssa. (Kalliala 2008: 11-12, 20, 28.) Kasvattajan tulee tiedostaa lapsen tapa ilmaista tunteitaan ja tarpeitaan ja tuntee lapsen kokemusmaailmaa sekä tapaa tuntee ympäristöä (Kontu & Suhonen 2008: 111).

Alle kolmivuotiaiden ja aikuisten välinen vuorovaikutus tapahtuu suurimmalta osin perushoitotilanteissa. Näissä tilanteissa lapsi oppii ja kasvaa, minkä takia ne ovat merkityksellisiä lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Kun aikuinen kommunikoi lapselle iloisesti ja leikkimielisesti, lapset keskittyvät tekemisiinsä ja saavat itsekkin elämäniloa. Aikuinen voi viestittää lapselle sitoutuneisuuttaan ja huolenpitoaan elein ja ilmein sekä liikkeiden ja vaikenemisen keinoin. Vuorovaikutuksessa alle kolmivuotiaiden kanssa aikuisen on oltava sekä fyysisesti että henkisesti täysin läsnä, sillä lapsi kehittyy vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa. (Kalliala 2008: 28-33.) Liisa Holkeri-Rinkisen mukaan aikuisen on päiväkodissa ajallisten resurssien puitteissa

helpompi osoittaa lapselle huomiota muun muassa hymyllä, kosketuksella ja katseella kuin keskustelulla (2009: 216).

Lapsiryhmän suuri koko heikentää Holkeri-Rinkisen tutkimusten mukaan lapsen mahdollisuutta saada aikuisen huomiota ja vaikkapa vastausta kysymyksiinsä. Lisäksi aikuisella on valta päättää, ryhtyykö hän keskusteluun tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa vai ei. Aikuiselta vaaditaan vastuuta ja ammattitaitoa antamaan lapselle tämän tarvitsemaa huomiota. Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus päiväkodissa on aikuiselta valinnan tekoa esimerkiksi siitä, vastatako lapsen aloitteeseen ja miten sekä kenen lapsen aloitteeseen milloinkin. (Holkeri-Rinkinen 2009: 218, 231.) Myös Kalliala (2008: 30) korostaa aikuisen vastuuta ja pienten lasten kasvattamisen vaativuutta, koska pienet lapset ovat riippuvaisia aikuisista. Aikuinen huolehtii lapsen hoivasta, hygieniasta ja turvallisuudesta, emotionaalisesta hyvinvoinnista sekä myös viihdyttämisestä.

Kalliala (2008: 17) kirjoittaa, että lapsi tarvitsee rinnalleen aikuisen, joka vastaa hänen tarpeisiinsa. Aikuisen tulisi olla samalla saatavilla ja lämmin sekä lapsen kunnioituksen ansaitseva auktoriteetti. Lapselle on paljon hyötyä siitä, kun aikuinen pitää periaatteistaan kiinni ja on vaativa mutta samalla ymmärtävä ja rakastava. Myös lapsen mielikuviin eläytyminen, naurun ja ilon viljeleminen sekä leikkiin kutsuminen ja siihen heittäytyminen kuuluvat aikuisen työtehtäviin alle kolmivuotiaiden päivähoidossa. (Kalliala 2008: 260-261.) Kun aikuinen kykenee leikkimään lapsen kanssa, hän on huumorintajuinen, lämmin ja kekseliäs. Aikuinen osaa hyödyntää leikinmaailmaa, ja leikinomainen lähestyminen lapseen ohjatessaan tätä päivittäisissä toiminnoissa eteenpäin on erittäin tärkeää. Hassuttelu on myös merkittävä osa arkea, sillä se antaa hyvän tavan kokea lapsen kanssa yhteenkuuluvuutta. Lapset kaipaavat aikuisen seuraa myös leikkiessään ja haluavat myös aikuisen osallistuvan siihen. Houkuttelemalla lasta kontaktiin leikin kautta aikuinen rakentaa vuorovaikutusta lapsen ja itsensä välille. (Kanninen & Sigfrids 2012: 97.)

Mauri Pietilä kertoo, että alle kolmivuotiaat lapset aistivat hyvin tilanteiden perustunnelman. Jos esimerkiksi aikuinen on aina passiivinen ja toimittaa hoitotilanteet mekaanisesti, lapsi ei halua ottaa kontaktia häneen ja osoittaa mieltään. Kokiessaan olevansa turvallisessa ympäristössä lapsi kehittyy hyvin, sillä lapsen kehitys tapahtuu erityisesti vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa. Tämän takia aikuisen täytyy olla sataprosenttisesti fyysisesti ja psyykkisesti läsnä alle kolmivuotiaiden ryhmissä. (Pietilä 2001: 199-205.) Kalliala (2008: 190) viittaa lukuisiin tutkimuksiin, joiden mukaan aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus on tärkein tekijä päiväkodin laatua arvioitaessa. Mitkään muut puitteet päiväkodissa eivät korvaa aikuisen toiminnan puutteita.

Avoimessa vuorovaikutuksessa aikuinen havainnoi lapsen signaaleja, tulkitsee niitä oikein sekä vastaa niihin sopivalla tavalla. Aikuinen viestittää toiminnallaan lapselle, että tämän antamat signaalit ovat ymmärrettäviä ja tärkeitä. Lapsi voi parhaassa tapauksessa kokea, että hän on tullut ymmärretyksi. Lapsi oppii tästä sen, että hän voi aina tarvittaessa kääntyä aikuisen

puoleen ja ilmaista tarpeensa sellaisenaan. Lapsen ei tarvitse tällöin muunnella tunteitaan tai käytöstään sen mukaan, mitä aikuinen mahdollisesti pystyisi sietämään. Lapsi voi luottaa, että hänen vaatimuksensa otetaan huomioon ja että toivottuun lopputulokseen päästään. (Rusanen 2011: 82.)

Avoimessa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa on tärkeää, että aikuinen huomioi lapsen odotukset, toiveet ja vaatimukset vakavasti. Tällä tarkoitetaan lapsen aitoa kuuntelemista sekä hänen näkökulmansa ymmärtämistä ja näkemistä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että aikuisen tulisi mennä lapsen tunteisiin mukaan, sillä lapsi kokisi sen luultavasti pelottavana asiana. Lapsi voisi myös kokea, että hänelle on jätetty liikaa vastuuta. Sen jälkeen, kun aikuinen on selvittänyt lapsen odotukset ja vaatimukset, hänen tehtävänsä on arvioida odotuksia ja ottaa aikuisen vastuu siitä, kuinka toimia. (Rusanen 2011: 85.)

2.4 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksen perustana

Lapsilähtöisyyden perustana on lapsen tarpeiden tunnistaminen ja yksilöllisyyden kunnioittaminen. Päiväkodin toiminnan ja oppimisen edellytyksien pitäisi olla sellaisia, että lapsi huomioidaan yksilönä. Lapsilähtöisessä toiminnassa tavoitteet, menetelmät ja sisällöt lähtevät lapsesta, ja aikuinen uskoo lapsen kykyyn ja haluun kasvaa ja oppia spontaanisti. Lapsilähtöisesti toimiva aikuinen on lapsen saatavilla, kuuntelee ja auttaa tarvittaessa. (Kalliala 2008: 22.) Lapsilähtöisessä toiminnassa aikuinen kuuntelee lasta aidosti, ottaa lapsen mielipiteet huomioon, keskustelee päivittäin lapsen kanssa ja rohkaisee lasta tuomaan ilmi ajatuksiaan, antaa lapselle mahdollisuuksia tehdä aloitteita ja valita toimintojaan, luottaa lapseen sekä perustelee lapselle päätöksiään huomioiden lapsen kehitystason (Järvinen, Laine, & Hellman-Suominen 2009: 36.)

Kalliala (2008: 24) kritisoi suomalaisen kunnallisen päivähoidon lapsilähtöisyyttä; Vaikka lapsilähtöisyys on päiväkodissa puheen tasolla yksimielisesti saavutettu, henkilökunta ei osaa vastata, mitä lapsilähtöisyys aikuisen toiminnan kannalta käytännössä merkitsee. Kalliala allekirjoittaa myös tutkimukset, joissa aikuinen käyttäytyy toistuvasti aikuiskeskisest kaavamaisena ja lasta ymmärtämättömänä kasvattajana. Harriet Strandell (1995, 183-186, 189.) esittääkin ajatuksen, että monet asiat päiväkodissa sujuvat ilman aikuisen suunnitelmallisuutta. Hän ajattelee, että aikuisen läsnäolo ja turvallisuutta luova olemassaolo ovat aikuisen tärkeimpiä tehtäviä. Monissa tilanteissa aikuisen ei tarvitse puuttua aktiivisesti tapahtumien kulkuun vaan riittää, että aikuinen on lapsen saatavilla ja lähettyvillä. Strandell korostaa, että ihanteellisessa tilanteessa aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus on kanssakäymistä: Näkemysten, mieltymysten, arvojen, tietojen ja kokemusten jakamista. Haasteeksi aikuisen ja lapsen kohtaamiselle päivähoidossa hän asettaa lämpimien ja kiinteiden suhteiden luomisen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005: 15) asettaa yhdeksi tavoitteeksi jokaisen lapsen yksilöllisyyden kunnioittamisen. Tämä pitää sisällään lapsen hyväksymisen omana itsenään, arvostamisen sekä sen, että lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi ja saa vahvistusta terveille

itsetunnon. Kalliala (2008: 231-232) korostaa lapsen temperamentin huomioimista yksilöllisessä kohtaamisessa. Temperamentilla tarkoitetaan yksilölle ominaista käyttäytymistä ja reaktiotapoja, ja erot temperamentissa tulevat näkyvimmin ilmi siinä, miten lapsi suhtautuu uuteen, ennakoimattomaan ja yllättävään. Kallialan mukaan päiväkodissa aikuisen täytyy kohdella jokaista lasta tasavertaisesti huolimatta erilaisista temperamenttipiirteistä ja myös vetäytyvän lapsen kontaktirytykset täytyy huomata. Vetäytyvä lapsi luovuttaa ja tottuu osaansa, jos hänen vuorovaikutusaloitteisiinsa jää toistuvasti vastaamatta. Lisäksi Kalliala (2008: 257) kiteyttää yksilöllisen kohtaamisen ytimen olevan se, että jokaisen lapsen ainakin keskeiset tarpeet tulevat tyydytetyiksi päiväkodissa. Tarpeiden tunnistamiseksi aikuisen pitää havainnoida järjestelmällisesti kaikkia lapsia.

Päivähoidon työntekijät näkevät suurten ryhmäkokojen ja työntekijöiden vaihtuvuuden vaikuttavan aikuisten mahdollisuuksiin vastata pienten lasten yksilöllisen hoivan tarpeeseen. Suuret ryhmäkoot vaikuttavat muun muassa siihen, että lasta joudutaan kohtelevaan päivän aikana ryhmän jäsenenä esimerkiksi perushoitotilanteissa. Ryhmän suuruus vaikuttaa väistämättä aikuisen ja lapsen kahdenkeskisen vuorovaikutuksen niukkuuteen. Joissakin tapauksissa on olosuhteiden pakosta kannustettava lasta itsenäistymään liian varhaisessa vaiheessa. Tällöin lapsi ei pääse olemaan pieni, vaikka hänen todellinen kehityksensä vaatisi sitä. Tämän takia on erityisen tärkeä tarjota lapselle apua silloin, kun hän näyttää tarvitsevan sitä. Lisäksi vastuun jakautuminen usean aikuisen kesken voi vähentää joidenkin lasten kohdalla sosiaalisen vuorovaikutuksen kokonaismäärää, jolloin lapsen kiintyminen saattaa viivästyä. Riskinä on, että kukaan ei ota lapsesta tarpeeksi vastuuta, jos hoiva jaetaan usean hoitajan kesken. Sen sijaan riittävän pienestä ryhmäkoosta ja vakiintuneesta ryhmästä lapsi hyötyy monella tapaa. Ryhmän jäsenet pysyvät samoina ja he oppivat tuntemaan toisensa sekä pitämään toisistaan. (Rusanen 2011: 232-233.)

Lapsen turvallisuuden tunteen luomiseksi päivähoiton aloittamisessa on tärkeä huomioida, että lasta huomioidaan tarpeeksi ja että hänelle annetaan tukea ja aikaa sopeutua. Lapselle on tärkeää, että hänellä on hoitaja, johon kiintyä. Lapsi tarvitsee tämän lisäksi myös turvallisen, pienen ja pysyvän lapsiryhmän, jossa hän voi löytää ystäviä. Lapsen kohdalla on myös tärkeää, että hän pääsee harjoittamaan sosiaalisia ja ongelmaratkaisutaitojaan. Oleellista on, että lapsi on hoitajan mielessä ja että hoitaja on hellä ja empaattinen lapselle. Ensimmäisten ikävuosien aikana lapsi tarvitsee aikuisen tukea ja kannustusta arjen eri tilanteisiin sekä myös tilanteita, joissa aikuinen toimii sivustaseuraajana mutta on koko ajan saatavilla. (Kanninen & Sigfrids 2012: 65.)

2.5 Aikuisen sensitiivisyys ja vallankäyttö

Aikuisen tulee olla sensitiivinen tunnistakseen jokaisen lapsen yksilöllisiä tarpeita. Sensitiivinen aikuinen tunnistaa herkästi lapsen tunnetiloja ja osoittaa ymmärrystä lapsen perustarpeita kohtaan; Hän vastaa lapsen huomion ja turvallisuuden tarpeeseen sekä tunteisiin. Sensitiiv-

vinen aikuinen kohtelee lasta tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti. (Kalliala 2008: 68.) Sensitiivisyydestä on kirjallisuudesta monia määritelmiä. Sensitiivisyydestä voidaan puhua silloin, kun aikuinen reagoi lapseen. Sensitiivinen aikuinen reagoi lapseen myös silloin, kun lapsella on kaikki hyvin eikä pelkästään silloin, kun lapsella on hätä. (Rusanen 2011: 98.) Aikuisella on oltava herkkyyttä asettua lapsen asemaan. Kun aikuinen osaa tulkita lapsen sanallisia ja sanattomia viestejä sekä aistia lapsen tunnetiloja, hän motivoituu toimimaan lapsen kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Sensitiivinen aikuinen esimerkiksi tukee lapsen kasvua ylläpitäessään ja laajentaessaan lapsen leikkiä kun taas välinpitämätön aikuinen ei halua ponnistella lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin hyväksi. (Kalliala 2008: 193.)

Kallialan (2008: 267-269) mukaan päiväkodin työntekijä ei välttämättä huomaa toimintatapojensa puutteita, jos hän ei ole nähnyt hyvää vuorovaikutusta eikä siksi tule ajatelleeksi muita vaihtoehtoja toimia. Kalliala näkee passiiviset aikuiset ongelmakohtana päivähoidossa, koska he jättävät mahdollisuutensa tukea lapsen kehittymistä, oppimista ja hyvinvointia laajasti käyttämättä. Viihtyminen muiden aikuisten seurassa, omiin ajatuksiin uppoutuminen ja antautuminen vuorovaikutukseen lapsen kanssa ovat täysin aikuisen päätettävissä, mistä johtuen aikuinen käyttää valtaa päiväkodissa.

Aikuisen vallankäyttö nähdään kielteisessä valossa varhaiskasvatustutkimuksessa ja sitä kuvailaan lisäksi ajan ja tilan säatelemisenä sekä lapsen kehollisen vapauden rajoittamisena. Aikuiset pitävät järjestystä yllä hallitsemalla lapsia; Lasten tulee olla aktiivisia mutta samalla keskittyä vain yhteen asiaan kerralla. Toisaalta aikuinen voi käyttää valtaa myös siten, että hän on haluton rajoittamaan ja kieltämään. Päivähoidon aikuisilta vaaditaan vallankäytön tilanteiden analysointia. (Kalliala 2008: 21-22.) Kasvatukselliseen vuorovaikutukseen kuuluu asianmukainen rajaaminen ja kieltäminen. Aikuisen tulee perustella kiellot systemaattisesti eikä niitä ole tarkoitus käyttää vallan välineenä vaan kannustamaan lasta etsimään oikeita vaihtoehtoja, etsittämään kysymyksiä ja pohtimaan oikeita ja vääriä ratkaisuja. (Kanninen & Sigfrids 2012: 96.)

2.6 Omahoitajuus

Omahoitajalla tarkoitetaan lapselle päivähoidossa nimettyä hoitajaa, joka sitoutuu vastuuseen lapsesta päiväkotipäivän ajaksi. Omahoitajuus on kehitetty päivähoitoa aloittavan alle kolmivuotiaan sosiaalisten vuorovaikutustaitojen tukemiseksi sekä uuteen ympäristöön sopeutumiseksi. Omahoitaja luo vahvimman vuorovaikutussuhteen lapseen ja lapsen perheeseen verrattuna muihin päiväkodin aikuisiin. (Salminen & Tynnenen 2011: 12.) Omahoitajakäytäntö lisää aikuisten sensitiivisyyttä, sillä hoitajat vastaavat paremmin vastuulleen nimettyjen lastensa tarpeisiin kuin muiden lasten. Lisäksi omahoitaja on lapselle turvallinen kiinnekohta. (Kalliala 2008: 193.)

Omahoitajan tulee pyrkiä viettämään mahdollisimman paljon aikaa vastuulleen nimettyjen lastensa kanssa ja luoda vanhempiin kehitystä parhaiten tukeva kasvatuskumppanuussuhde.

Suhteen lähentyessä lapsesta tulee aikuiselle tuttu yksilö omine piirteineen ja tunteineen. Omahoitajuus auttaa aikuista pääsemään lähemmäksi lasta, auttaa tunnistamaan lapsen yksilölliset tarpeet sekä mahdollistaa niihin vastaamisen parhaalla tavalla. Hoitajat haluavat läheistä yhteyttä myös vanhempiin, kun ymmärrys ja kiinnostus vastuulleen nimettyä lastansa kohtaan kasvavat. Tämä on tärkeää, sillä Sinkkosen mukaan luottamuksellisen suhteen luominen varsinkin alle kolmivuotiaan lapsen vanhempiin on vaikeimpia tehtäviä päivähoitossa. Vanhempi ja lapsi tarvitsevat vielä paljon toisiaan, minkä takia äidillä ja myös hoitajalla saatetaan olla riittämättömyyden ja avuttomuuden tunteita. Hoitajan on tärkeä ylläpitää hyvät välit vanhempiin, sillä kasvatuskumppanuus on olennainen osa päiväkodin työtä. (Sinkkonen 2003: 244-245.)

Omahoitajalle kuuluu päävastuu vastuullensa nimetyistä lapsista työaikana, mutta on erittäin tärkeää, että hän kertoo jokaisesta lapsesta myös muille työntekijöille. Omahoitajan ei kuitenkaan pidä aina olla paikalla. Silloin on erittäin tärkeää, että muut työntekijät ovat tietoisia toisen aikuisen vastuulle nimetyistä lapsista ja näiden erityistarpeistaan. Tällöin työntekijät pystyvät luomaan turvallisen suhteen lapseen. Omahoitajat käyvät yleensä kotikäynnillä perheessä ennen hoidon aloittamista. (Kanninen & Sigfrids 2012: 105.) Petteri Mikkola ja Kirsi Nivalainen (2009: 34) kirjoittavat, että omahoitajan tehtävänä on huolehtia lapsen oppimisen, kasvun ja kehityksen havainnoinnista ja dokumentoinnista sovitulla tavalla. Esimerkeiksi he mainitsevat kasvunkansion tekemisen yhdessä lapsen kanssa tai eteiskansion, johon liitetään ryhmän viikoittaisesta toiminnasta valittuja tapahtumia. He kuitenkin korostavat, että tärkein tiedonvälittämisen keino on päivittäinen kohtaaminen vanhempien kanssa.

Kiintymyssuhteen muodostuminen omahoitajaan kestää usein 6-12 kuukautta. Omahoitajan nimeäminen ei takaa sitä, että lapsi muodostaisi hoitajaan turvallisen kiintymyssuhteen. Oleellista on, että omahoitajasuhde on sellainen, että se vastaa lapsen tarvitsemaan turvan tarpeeseen. Emotionaalisesti läsnä olevassa hoivasuhteessa lapsi osaa muodostaa turvallisen kiintymyssuhteen hoitajaansa. Tällöin hoitajasta tulee korvaamaton henkilö lapsen elämään vanhempien ja isovanhempien lisäksi. Lapsella tai hoitajalla pitäisi olla mahdollisuus vaihtaa ryhmää, jos on tarvetta. Loistavin tilanne on silloin, jos päiväkodissa ryhmien siirtymät katsotaan lapsen tarpeiden mukaan. (Kanninen & Sigfrids 2012: 125.)

Mitä pienemmästä lapsesta on kyse sen tärkeämpää on, että toiminta tapahtuu pienryhmissä (Kanninen & Sigfrids 2012: 118-119.) Jari Sinkkonen (2003: 249-250) kirjoittaa, että omahoitajalla ei ole kuitenkaan mahdollisuutta hoitaa pienryhmänsä lapsia kuin vain osan päivästä ja että alle kolmivuotiaiden päiväkotiryhmät ovat usein liian suuria. Lisäksi lapsi saatetaan siirtää iän perusteella kesken vuoden toiseen ryhmään. Tällöin lapsen kehitystasoa ja yksilöllisiä tarpeita ei oteta riittävästi huomioon. Sinkkonen kertoo kokeneensa, että päiväkodin ryhmähoitossa on vaikea vastata alle kolmevuotiaan lapsen kehitystarpeisiin.

3 Omatoimisuuteen oppiminen

Toiseksi kiinnostuksen kohteeksemme nousi pienten lasten omatoimisuuden tukeminen, koska lapsi alkaa kiinnostua tekemään asioita itse heti ensimmäisistä ikävuosistaan lähtien. Pieni lapsi nauttii onnistuessaan tekemään itse, mutta omatoimisuuteen kypsyminen vaatii toistoa ja harjoittelua sekä aikuisen tukea ja vierellä oloa. Tässä kappaleessa käsittelemme omatoimisuutta eri näkökulmista. Haastatteluissa tärkeiksi aiheiksi nousivat erityisesti aikuisen rooli omatoimisuuden tukemisessa, suuren lapsiryhmän tuomat haasteet jokaisen lapsen yksilöllisessä tukemisessa sekä lasten kehitystason ja temperamentin huomioiminen.

3.1 Aikuisen rooli omatoimisuuden tukemisessa

Lasten omatoimisuutta arvostetaan päivähoidossa, sillä se nähdään lapsen kehittymisenä ja oppimisena. Kun lapsi osaa itse esimerkiksi pukea ja syödä, aikuinen pääsee helpolla. Sen sijaan aikuinen saattaa pitää paljon apua pyytävää lasta haasteellisena niin työnteon kuin lapsen kehityksenkin kannalta, sillä aikuinen saattaa pitää ”normaalina” ainoastaan sosiaalista ja itsenäistä lasta. (Kalliala 2008: 34.)

Lapsen selviytyminen omatoimisesti päivittäisistä toiminnoista tuottaa lapselle iloa ja vahvistaa tämän itsetuntoa. Ohjaaminen omatoimisuuteen vaatii kasvattajalta tilanteiden näkemistä oppimistapahtumana sekä kärsivällisyyttä. Asioiden sisäistämiseen vaikuttavat paljon aikuisen esimerkki ja kielellinen ohjaus. Lisäksi aikuiselta vaaditaan lapsen yksilöllisten piirteiden ja kehitystason huomioimista perustoiminnoissa, sillä rauhalliseen ja hitaaseen lapseen pitää suhtautua eri tavalla kuin vilkkaaseen. (Helenius & Korhonen 2008: 79.)

Omatoimisuutta voidaan ajatella kahdelta eri kannalta. Toisaalta lapsille annetaan osa päivittäisten rutiinien ja järjestyksen ylläpitämisestä, mikä lisää lasten liikkumavapautta ja osallisuutta arkipäivien muotoutumiseen. Toiselta kannalta katsottuna lapsi sisäistää ulkoisen kontrollin ja se muuttuu näkymättömäksi. (Strandell 1995: 142.) Strandell (1995: 185-186) kirjoittaa myös, että lapsen omatoimisuuteen oppimisen taustalla vaikuttaa aikuisen määrätietoinen ohjaus itsenäiseen toimintaan, omien valintojen tekemiseen sekä luotujen puitteiden omatoimiseen ja monipuoliseen käyttämiseen omaksi hyödykkeen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005: 17) kiteyttää aikuisen tehtäväksi omatoimisuuteen tukemisessa kannustaa lasta niin, että lapsi kokee osaamisestaan iloa mutta saa myös tarvitsemansa avun.

Kalliala (2008: 198) pitää sekä lapsen että aikuisen seuraava merkittävänä tekijänä pienen lapsen oppimisen ja kehittymisen kannalta mutta korostaa erityisesti aikuisen läsnäoloa. Hän mainitsee, että joidenkin asioiden oppiminen vaatii selvästi enemmän aikuisen kuin lapsen vertaisryhmän panosta. Lisäksi Kalliala muistuttaa, että lapset ovat erilaisia myös uusien asioiden opetteluun sitoutumisessa, minkä takia aikuisen on huomioitava jokaisen lapsen tarvitsema yksilöllinen huomio.

3.2 Lapsen temperamentin huomioiminen

Kasvattajan tulee huomioida lasten erilaiset temperamentit, sillä kahta erilaista lasta ei voi ohjata samalla tapaa. Temperamenteiltaan erilaisilta lapsilta ei voi myöskään vaatia samanaista vuorovaikutusta. Kasvattajan tehtävä on tukea lasta löytämään sopivat selviytymiskeinot vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa samoin kuin itsenäiseen toimintaan. (Raina & Haapaniemi 2005: 103.)

Lapsen temperamentilla on merkityksellinen osa sosiaalistumisen prosessissa. Sosiaalisista taidoista puhuttaessa temperamenteiltaan aktiiviset ja ujut lapset tuovat omat haasteensa kasvatukseen. Aktiivinen ja lisäksi sosiaalinen lapsi järjestää helposti itselleen useita vuorovaikutustapahtumia. Tällainen lapsi hakeutuu aina sinne, missä tapahtuu, ja tämän lisäksi hän pistää itse asioita tapahtumaan. Tällöin voi syntyä ongelmia: Kun lapsi on pieni, hänen vuorovaikutustaitonsa eivät riitä kaikkien vuorovaikutustilanteiden hallintaan. Tällöin suurin osa sosiaalisista tilanteista päättyy kieltoihin tai jäähypenkille. Tällaisen lapsen kohdalla aikuisen tulee ohjata lasta ja ennakoida tilanteita. Aikuisen tulee rajata hänen kontaktiensa määrää niin, että vuorovaikutustilanteita on vain sen verran kuin lapsi pystyy vastaanottamaan. Lapsi ei osaa itse sanoa, jos hän ei ole halukas olemaan muiden lasten seurassa vaan haluaa rauhoittua ja vetäytyä tilanteesta. Lapsi ei myöskään osaa itse rauhoittua, vaan väsyneen lapsen vauhti vain kiihtyy. Tällöin aikuisen on rauhoitettava lapsi. (Keltikangas-Järvinen 2012: 59-60.)

Kaikki lapset oppivat sosiaalisia taitoja, mutta lasten välillä on eroja siinä, miten innostuneita he ovat seurustelemaan muiden lasten kanssa. Jos lapsen synnynnäinen sosiaalisuus on vähäinen, hänellä on taipumus vetäytyä muista lapsista. Tämä ei ole ongelma, jos hänen sosiaaliset taitonsa riittävät tarvittaessa. Monelta lapselta puuttuu kokonaan taito olla yksinään ja keksiä itselleen tekemistä. Aikuisen on tärkeä ohjata lasta leikkeihin mukaan, jotta lapsi saa kokemuksia yhdessäolosta. Ujon lapsen kohdalla on huomioitava, että lapsella saattaa olla kova halu mennä muiden lasten mukaan, mutta hän ei uskalla. Ujous häviää, kun tilanne tulee lapselle tutuksi. Aikuinen toimii lapsen turvana niin kauan kunnes näkee, että lapsi pystyy jäämään tilanteeseen yksin. Tämä tapahtuu usein nopeasti, kun lapsi tietää että häntä ei jätetä yksin vaan hänen annetaan itse päättää valmiudestaan jäädä tilanteeseen yksin. (Keltikangas-Järvinen 2012: 59-61.)

3.3 Lapsen etu omatoimisuuteen oppimisessa

Lapsilähtöisen oppimisen perusajatuksena on se, että lapsen oppiminen on jokapäiväisissä toiminnoissa ilmenevä jatkuva prosessi. Oppiminen ei edellytä erillisiä opetustuokioita, vaan oppimisen lähtökohtina ovat lapsen arkipäivän kokemukset ja niistä nousevat ongelmat sekä kiinnostuksen kohteet. Lapsi oppii parhaiten, kun hänelle annetaan mahdollisuus itse yrittää ja korjata virheitään. Sen sijaan aikuinen ohjaa ja tukee lasta tämän tarpeiden mukaisesti

sekä mahdollistaa lapsen omaehtoisen kokeilun ja tutkimisen. (Hujala, Puroila, Parrila, & Niiva 2007: 56.)

Pirjo-Leena Koivunen (2009: 56) sanoo, että omatoimisuudella tarkoitetaan arkikielessä usein pärjäämistä ilman aikuisen tukea. Tästä johtuen lapsi ei pysty iloitsemaan omasta osaamisestaan, sillä omatoimisuutta arvostetaan tällöin aikuisen kiireiden vuoksi eikä lapsen kehityksen edistymiseksi. Koivunen mainitsee, että päivähoidon työntekijä saattaa pelätä lapsen menettävän jo opitun taidon, jos häntä autetaan. Näin ollen perushoitotilanteesta tulee kaikille osapuolille epämiellyttävä. Vaikka lapsi selviytyisikin jo itsenäisesti eri tilanteista, tarvitsee hän silti aikuiselta fyysistä läheisyyttä ja hoivaa kadottamatta silti oppimaansa taitoa. Suuressa lapsiryhmässä tällaiset auttamistilanteet ovat lapselle tärkeitä.

Omatoimisuuteen kasvattamista perustellaankin usein sillä, että lapsiryhmät ovat useimmiten isoja eikä lasten auttamiseen ole riittävästi aikaa. Olisi kuitenkin syytä miettiä, onko lapsen omatoimisuuteen kasvattamisessa kyse lapsen etua tukevasta toimintatavasta vai siitä, että lasta ei keritä riittävästi auttamaan. Lasta on hyvä kannustaa omatoimisuuteen, mutta omatoimisuutta ei tule vaatia liikaa. Auttamistilanteet ovat lapselle merkittäviä hoivatilanteita ja yksilöllisen huomioimisen hetkiä, joista lapsi ei pääse isoissa lapsiryhmissä koskaan liikaa osalliseksi. Useimmiten auttamistilanteisiin liittyy lapselle merkittävä fyysinen läheisyys ja syli. Vaikka lapsi pukisi itse omatoimisesti, aikuisen tulee tarkastaa ennen uloslähtöä, että vaatteet on hyvin puettu. Alle kaksivuotiaat lapset eivät vielä osaa odottaa pitkiä aikoja, minkä takia aikuisen tulee reagoida lapseen nopeasti. On tärkeää antaa lapselle mahdollisuus kokeilla itsenäistä pukemista silloin, kun hän on siihen itse motivoitunut. (Koivunen 2009: 56-57.)

Maarit Alasuutarin (2010) tutkimus osoittaa, että perushoitotilanteissa aikuisen sana on merkittävämpi kuin lapsen. Itseohjautuvuus ja omatoimisuus ovat päivähoidossa arvostettuja asioita, joihin liittyy läheisesti oletus lapsen kehon kontrollista ja hallinnasta. Vaikka lapsen täytyy noudattaa aikuisen määräyksiä ja ohjeita, hänen oletetaan tunnistavan kehonsa toimintoja ja ruumiillisia tarpeitaan sekä pystyvän ilmaisemaan ja säätämään niitä. Lapsen odotetaan käyvän itseohjautuvasti wc:ssä tunnistaessaan hädän, mutta silti jokaisen täytyy käydä wc:ssä ennen nukkumaanmenoa, vaikka olisi juuri käynyt. Tilanteet ovat lapselle joskus risti-riitaisia.

Hanna Pyöriä (2011: 34) määrittelee Pro gradu -tutkielmassaan Lapsen vastuullistaminen päiväkodin perushoitotilanteissa omatoimisuuden käsitettä sen historian kautta. Hän mainitsee, että omatoimisuuden tavoitetta ei pohdita päivähoidossa tarpeeksi, koska siitä on tullut itsensänselvyyss pitkän historiansa tähden. Aikuinen auttaa omatoimista lasta tarvittaessa, mikä pitää vakiintuneiden käytäntöjen mukaisesti sisällään konkreettisen avun esimerkiksi kuraus- ja kuminauhujen tai vaikeiden kengännauhojen kanssa. Ajatellaan myös, että lapsi ei tarvitse enää koskaan apua sellaisessa toiminnassa, jonka hän on kerran oppinut. Pyöriä on sitä mieltä, että tällöin aikuinen ei huomioi lapsen erilaisia vireystiloja. Lisäksi hän pitää hälyttävänä sitä, että lapsia autetaan ikätason mukaisesti eikä huomioida tarpeeksi sitä, että

vanhempi lapsi saattaa tarvita pienempää lasta enemmän apua vaikkapa hankalien ulkovaatteiden tai taitamattomuuden vuoksi. Pyöriä esittääkin idean, että aikuinen voisi tukea lapsen aloitteellisuutta sekä ohjata ajattelun kehittymistä.

Lapsen itsenäisen toiminnan tulos on monesti kaaosta luovaa ja sääntöjen vastaista, jos hänelle ei anneta tietoisesti mahdollisuuksia vaikuttaa päivittäin toistuvien tilanteiden muotoutumiseen. Tämän takia aikuisen olisi hyvä positiivisella tavalla tukea lapsia ottamaan vastuuta itsestään ja muista sekä antaa lapsille mahdollisuus harjoitella oman toiminnan ohjaamista. Perushoitotilanteet mahdollistavat monia erilaisia vaihtoehtoisia toimintoja, joissa lapsi voi tehdä omia ratkaisujaan. Haasteena aikuisella on tukea lapsen omatoimisuutta niin, että lapset sitoutuvat myös yhteisiin tavoitteisiin. (Reunamo 2007: 33, 38.)

4 Opinnäytetyön toteuttaminen

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, joka tunnetaan myös nimellä puolistrukturoitu haastattelu. Avaamme teemahaastattelua teorian avulla käsitteen selkeyttämiseksi sekä perustelemme, miksi valitsimme juuri kyseisen tutkimusmenetelmän opinnäytetyöhömmä. Lisäksi kerromme, millä tavoin tutkimuskysymyksemme muotoutuivat. Kappaleen loppupuolella kerromme yksityiskohtaisesti tutkimuksen toteuttamisesta ja analysoinnista.

4.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä valitessa pohdimme, mitkä asiat alle kolmivuotiaiden päivähoitossa liittyvät kiinteästi aikuisen ja lapsen väliseen kanssakäymiseen. Halusimme pureutua vuorovaikutusta käsittelevään aiheeseen, koska mielestämme se on olennaisin asia varhaiskasvatuksessa lapsen viihtymisen ja myös kehityksen kannalta. Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme muotoutui lopullisesti päätettyämme, että haluamme keskittyä yksilölliseen kohtaamiseen suurten ryhmäkokojen takia. Lisäksi halusimme rajata tutkimuskysymyksen perushoitotilanteisiin, sillä niissä lapsella on ainakin hyvä mahdollisuus saada aikuiselta yksilöllistä kohtelua ja tukea itsenäisen toiminnan opetteluun.

Toista tutkimuskysymystä valitessamme pohdimme, mikä asia pienten lasten päivähoitossa liittyisi ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme eli lapsen huomioimiseen yksilönä. Päädyimme asettamaan tutkimuskysymykseksi lapsen omatoimisuuden tukemisen, koska toteutuakseen se tarvitsee jossain määrin vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välillä samoin kuin yksilöllinen kohtaaminenkin. Omatoimisuuden tukeminen nousi myös siksi mielestämme tärkeäksi aiheeksi, koska itsenäisen toiminnan opettelu alkaa ensimmäisinä ikävuosina.

Tutkimuskysymyksinä olivat alla olevat kysymykset:

1. Miten työntekijä kohtaa lapsen yksilönä perushoitotilanteissa?
2. Miten työntekijä tukee lapsen omatoimisuutta?

4.2 Puolistrukturoitu haastattelu

Käytimme haastatteluissa menetelmänä puolistrukturoitua haastattelua eli teemahaastattelua. Päätimme tehdä haastattelut tällä menetelmällä, koska se vapautti meidät tekemästä liian yksityiskohtaisia kysymyksiä ja antoi haastateltaville mahdollisuuden vastata kysymyksiin laajasti tuoden esille kaikki mielipiteensä.

Puolistrukturoidusta haastattelumuodosta ei löydy ainoastaan yhtä määritelmää. Eskolan ja Suorannan (1998: 47) mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat jokaiselle haastateltavalle samat. Vastausvaihtoehtoja ei ole annettu valmiiksi, vaan haastateltavilla on mahdollisuus vastata kysymyksiin omin sanoin. Puolistrukturoidulle menetelmälle on ominaista se, että jokin näkökulma aiheesta on valittu mutta ei kaikkia. (Hirsijärvi & Hurme 2008: 47.)

Teemahaastattelulla on se etu, että se ei sido haastatteluja kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen, haastattelukertojen määrään tai siihen, kuinka ”syvälle” haastattelussa mennään. Haastattelun nimi kertoo sen, mikä on oleellista. Yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee keskeisten keskusteluteemojen varassa. Tämä auttaa saamaan haastateltavien äänen kuuluviin ja vapauttaa tutkijaa. Teemahaastattelussa huomioidaan ihmisten tulkinnat asioista, heidän antamansa merkitykset asioille sekä se, että merkitysten syntyminen vuorovaikutuksessa on keskeistä. (Hirsijärvi & Hurme 2008: 48.)

4.3 Tutkimuksen toteuttaminen ja analyysi

Haastattelimme päiväkodin alle kolmivuotiaiden ryhmän neljää työntekijää, joista kolmen haastattelut päättyivät opinnäytetyöhömmme. Toteutimme haastattelut eri päivinä paitsi toisen ja kolmannen, jotka teimme saman päivän aikana. Teimme haastattelut kyseisen päiväkodin rauhallisessa toimistotilassa ja toteutimme ne yksilöhaastatteluina teemahaastattelun muodossa. Vuorottelimme keskenämme haastatteluteemojen esille tuomisessa ja apukysymysten esittämisessä eli otimme molemmat osaa kaikkiin haastatteluihin. Haastattelut koostuivat kolmesta pääteemasta ja niiden alla olevista apukysymyksistä.

Lähetimme haastattelukysymykset etukäteen ainoastaan ensimmäiselle haastateltavallemme. Ensimmäinen haastateltavamme koki, että hän olisi pystynyt kertomaan haastattelun teemoista spontaanimminkin, jos emme olisi lähettäneet kysymyksiä etukäteen hänelle. Päätimme kokeilla muiden haastattelujen kohdalla, mitä eroa tällä toimenpiteellä olisi. Viimeisten haastateltavien mielestä haastatteluteemoista olisi ollut helpompi kertoa ja jutella, jos kysymykset olisi lähetetty heille etukäteen. He kokivat hieman hankalaksi alkaa kertoa teemoista perehtymättä ensiksi kysymyksiin. Saimme kuitenkin mielestämme myös heiltä kattavasti kokemuksia teemoihimme liittyen. Lisäksi he kertoivat juuri sen, mitä kokemuksia heillä tuli ensimmäisenä mieleen teemoista ja kysymyksistä eivätkä he pystyneet etukäteen suunnittelemaan vastauksiaan. Annoimme haastattelujen alussa jokaiselle haastateltavallemme paperin, jossa luki haastattelun teemat ja kysymykset.

Käytimme haastatteluissa nauhuria, jonka avulla litteroimme haastattelut jälkikäteen sanasta sanaan. Nauhurin kanssa ei ilmennyt muita ongelmia kuin se, että kolmantena tehty haastattelumme ei ollut tallentunut ollenkaan nauhurille. Ongelman huomattuamme otimme yhteyttä päiväkotiin ja sovimme, että haastatteleamme saman ryhmän neljättä työntekijää emmekä tee uudestaan haastattelua samalle henkilölle. Tätä seikkaa lukuun ottamatta nauhuri toimi ongelmitta. Alun perin tarkoituksenamme oli siis haastatella vain kolmea työntekijää, mutta tämän ongelman takia haastatelimme kaikkia neljää. Joka tapauksessa opinnäytetyöhön päätyi aineksia vain kolmesta haastattelusta, kuten oli tarkoituskin.

Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin. Haastattelut olivat luonteeltaan pääsääntöisesti sellaisia, että me esitimme pääteeman sekä apukysymykset ja haastateltava vastasi niihin kertomalla omia ajatuksiaan, kokemuksiaan ja konkreettisia esimerkkejä päiväkotiryhmän arjesta. Haastattelut olivat osittain keskustelevia, kun esitimme haastateltaville tarkentavia kysymyksiä sekä omia ajatuksiamme.

Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 23 sivua. Teimme litteroinnit Wordilla, fonttina oli Trebuchet MS ja fonttikokona 10. Riviväli oli 1,5. Litteroidun tekstin sivumäärä vaihteli haastattelujen kesken. Yhdestä haastattelusta tuli 10 sivua tekstiä, toisesta 7 ja yhdestä 6. Sivumäärien vaihtelu selittyy osittain sillä, että yksi haastateltavista puhui paljon putkeen eikä litterointiin tullut yhtä paljon välikommentteja meiltä kuin kahdessa muussa haastattelussa.

Ennen tulosten kokoamista analysoimme haastattelujen litteroituja tekstejä eli luimme niitä useaan kertaan läpi, etsimme jokaisesta haastattelusta yhteneviä asioita ja merkitsimme yhtenevät asiat keskenään samanlaisilla väreillä tulosten kokoamisen helpottamiseksi. Tällä tavoin saimme koottua haastatteluista yhteen sellaiset asiat, jotka tulivat ilmi kahdessa tai kaikissa kolmessa haastattelussa ja olivat siksi tärkeitä. Seuraavaksi kopioimme ja liitimme valitsemamme suorat lainaukset Tutkimuksen tulokset -osioon sekä pohdimme ja tutkimme, mikä asia tai mitkä asiat yhdistävät näitä suoria lainauksia keskenään. Näiden asioiden pohjalta teimme väliotsikot kuvaamaan suorien lainausten sisältöä. Tämän jälkeen poimimme lainauksista jälleen kerran värien avulla avainsanoja, joiden pohjalta kirjoitimme johdantokappaleita suorien lainausten edelle tiivistäen suorien lainausten sisältämät tärkeimmät asiat.

5 Tutkimuksen tulokset

Tässä kappaleessa käsitellään haastatteluissa tärkeimpinä ja keskeisimpinä esiinnousseita asioita. Olemme poimineet haastattelujen litteroinneista suoria lainauksia ja liittäneet ne tähän osioon. Aluksi tutkimuksen tuloksissa esitellään perustiedot kaikista kolmesta haastateltavastamme. Seuraavaksi käsitellään aiheita, joita ovat aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus, aikuisen tekemät vuorovaikutusaloitteet, lapsilähtöisyys ja lapsen yksilöllinen huomioiminen, lapsen tunteiden huomioiminen, omatoimisuus ja lisäksi itsenäiseen toimintaan ohjaus, lapsen temperamentin ja kehitystason huomioiminen sekä vertaisoppimisen merkitys omatoimisu-

teen oppimisessa. Olemme merkinneet suorat lainaukset koodeilla Tt1, Tt2 ja Tt3, jotka tarkoittavat samaa kuin työntekijä 1, työntekijä 2 ja työntekijä 3.

Tt1= Työntekijä 1

Tt2= Työntekijä 2

Tt3= Työntekijä 3

5.1 Perustiedot

Kaikki kolme haastateltavaamme olivat naisia. Viittaamme kaikkiin kohderyhmän jäseniin haastateltavina tai työntekijöinä heidän tunnistettavuuden vähentämiseksi ja selkeyden vuoksi. Kaksi haastateltavaa olivat ammatiltaan sosionomeja, ja näistä toisella oli lastentarhanopettajan pätevyys. Kolmas haastateltavamme oli ammatiltaan lasten aamu- ja iltapäiväohjaaja. Työntekijöiden työkokemus alle kolmivuotiaiden ryhmässä vaihteli puolesta vuodesta neljään vuoteen. Yksi haastateltava oli toiminut puoli vuotta nykyisessä ryhmässä ja sitä ennen muutaman vuoden toisessa pienten ryhmässä. Kaksi muuta työntekijää olivat työskennelleet nykyisessä pienten ryhmässä noin puoli vuotta. Yksi haastateltava oli ollut ennen nykyistä työpaikkaansa harjoittelijana kahdessa päiväkodissa, työskennellyt iltapäiväkerhossa sekä päivähoiton puolella laitoshuoltajana.

5.2 Aikuinen vuorovaikutuksessa lapsen kanssa

Kaikki työntekijät kertoivat vuorovaikutuksen lapsiin tapahtuvan paljon leikin kautta. Kaksi työntekijöistä kertoi vuorovaikutuksen tapahtuvan konkreettisesti lapsen korkeudella. Toinen heistä kuvasi vuorovaikutuksensa lasten kanssa olevan kaverillista ja fyysisesti läheistä kun taas toinen kertoi enimmäkseen juttelevansa lasten kanssa. Yksi työntekijöistä panostaa lasten kanssa läheisen suhteen luomiseen sekä lisäksi juttelee lasten kanssa sylitysten.

Tt1: ...no mä tykkään hirveesti olla lattiatasolla lasten kanssa ja hömppäillä ja leikkiä ja pelleillä... hyvin paljon kyllä niiku leikin... tykkään niinku pussailla ja halailla leikkiä ja et semmone... se on semmosta kaverillista...

Tt2: ...yleensä perushoidossa ja leikkitilanteessa et jos leikitään niin yleensä siin on leluja ja muita siin mukana, sitä kautta sitten... jutellaan et ollaan sillein sylissä paljon ja justiinsa sitä kiintymyssuhdetta tulee noihin pieniin paljon tai se on just tärkeä niille lapsille... ehkä panostetaan just siihen tota just siihen hyvään vuorovaikutukseen ja siihen et tullaan läheiseks...

Tt3: ...no eiköhän se oo enemmän sitä et just puhutaan lapsen kanssa ja totta kai sit on se et leikitään siinä mukana myös että... lapsen tasolla niin sanotusti...

Työntekijät kertoivat, että lapset aistivat hyvin huonon ilmapiirin ja reagoivat siihen levottomuudella. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että aikuisten määrä ryhmässä vaikuttaa suoraan vuorovaikutuksen laatuun: Mitä enemmän paikalla on aikuisia sitä enemmän myös aikuisella

on antaa aikaa lapsille. Myös aikuisen passiivisuus heijastuu työntekijöiden kokemusten mukaan suoraan lasten käyttäytymiseen.

Tt1: ...kyl se aitous tulee niinku varmaan siinä et pystyy niinku heittäytyä tilanteisiin... jos on esimerkiksi vähä huono päivä itellä ja on poissaoleva nii et kyl siin pitää melkee sataprosenttisesti olla... et henkisesti ja fyysisesti... kyl se lapsii vaikuttaa... jos ois niinku menis huonosti kotona nii totta kai se vaikuttaa sitte työminäänki ja lapsetha aistii...

Tt2: ...vaikka on yks ryhmästä pois ja joskus kaksikin ja on kauhee kiire niin sithän se vuorovaikutus heti vähenee. Ja sitte just muut sillein, että ei ehi paneutuu jokaiseen yhtä paljon, kun normaalisti...

Tt2: ...jos ei oo läsnä siin nii ne [lapset] kyl heti sen aistii ja tulee levottomaks ja keksii kaikkee mitä ei saa tehdä ja tota rauhallisempi ilmapiiri, jos aikuinen on siinä läsnä ja tota justinsa vuorovaikutus on parempaa ja sitte et ite pystyy tekee sitte parempii havaintoja lapsista ja niinku kaikki tilanteet kyl siin pitää olla läsnä, että tota se on tosi huono juttu, jos ei oo. Se vaikuttaa tosi paljon lapsiin...

Tt3: ...on huomannu tuossakin että kun on vähän meitä aikuisia paikalla jostain syystä niin välillä huomaa että se meno on ehkä vähän enemmän semmosta villimpää ja muuta ja sitte ku meitä on tosiaan kaikki paikalla ni sitte se on niinku huomattavasti rauhallisempaa... sit jos just on jotain kränää tai muuta ni sitten myös näähän lapset aistii hyvin...

5.2.1 Aikuisen tekemät vuorovaikutusaloitteet

Työntekijät kertoivat pitävänsä tärkeänä katsekontaktin luomista lapsen perushoitotilanteissa. Perushoitotilanteissa saa työntekijöiden mielestä hyvin kontaktia lapsiin. Työntekijät kertoivat ottavansa lapsiin kontaktia myös houkuttelemalla leikkeihin esimerkiksi lelujen avulla sekä antamalla lapsille vaihtoehtoja. He kertoivat käyttävänsä myös juttelua ja sylissä pitämistä päästäkseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Ihanteena työntekijät pitivät kiireettömyyttä perushoidollisissa tilanteissa, vaikka se ei aina olekaan mahdollista.

Tt1: ...kysytään et mitä hän haluis tehdä ja meil on nyt tosi paljon ihan tuota pieniä tuommosia vähä tuota päälle vuoden ikäisiä eihän heillä sillee oo niinku mielipiteitä mitä ne haluaa tehdä ja mihi haluu mennä ja tommosta sitte ja antaa vaihtoehtoja et haluutko piirtää vai tehdä palapeliä tai semmosta...

Tt1: ...sit ehkä parhaimpana näkisin nuo just niinku vessatustilanteet, pukemistilanteet, riisumistilanteet, siinä pystyy ottaa semmosen sataprosenttisen kontaktin yhteen lapseen että niitä pidän kyllä hyvänä ja toivonki että ei olis hirvee kiire siinä...

Tt2: ...pienten ryhmässähän se on just sillein riippuu tietenki iästä, mut siis ihan täältä tolaselle pienelle niinku katsekontakti, juttelu ja sylissä pitäminen ja tota niinku tavallaan se läheisyys on tosi tärkeä niinku tommosille ihan yks vuotiaille. Mut sit isompia lapsia niin sit tietenki niinku esimerkiksi leikinyhteydessä...

Tt2: ...sit kaikki perushoitotilanteet on tosi tärkeitä pitää olla kyl tosi hyvin aikaa olla läsnä ja sit se vuorovaikutus toimii... siin samalla jutellaan ja höpsötellään... ne on tosi hyviä vuorovaikutustilanteita...

Kontaktin saaminen lapseen voi olla joskus hankalaa. Yksi haastateltavistamme kertoi, että tällaisissa tilanteissa vuorovaikutuksen luominen lapseen vaatii aikuiselta ponnisteluja ja lapsen mielenkiinnon herättelyä eri keinoin. Lisäksi hän piti tärkeänä sitä, että tällaisen lapsen kanssa olisi hyvä toimia yksi ja sama aikuinen.

Tt2: ...joskushan se [vuorovaikutus] siis on vaikeempaa, jos on sellanen lapsi et, joka esimerkiksi on sellanen vetäytyvä eikä halua vuorovaikutuksessa olla, mut yleinsähän on helppoa lapset on luonnostaan siihen ihan mukana...silloin varsinki yritetään houkutella siihen vuorovaikutukseen esimerkiksi just leluilla tai et tuu kattomaan tätä leluu tai sit sitte jotain mitä lapsi kokis mielenkiintoseks ja sit kaikkis tilanteissa ku ollaan syömässä nii jutellaan lapselle ja yritetään niinku saada sitte kontaktia ja seki auttaa justiinsa, jos on niinku sama hoitaja tämmösen lapsen kaa, jos on tällstä ongelmia niin sit se tota yleinsä saa ite tutustuu paremmin siihen lapseen ja ehkä se vuorovaikutus just sitä kautta paranee...

5.2.2 Lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ja lapsilähtöisyys

Työntekijöiden mielestä kaikki lapset eivät tarvitse yhtä paljon huomiota aikuiselta. Heidän mukaan osa lapsista tarvitsee toisia lapsia enemmän aikuisen läheisyyttä ja huomiota. Yksi työntekijöistä sen sijaan nosti esiin sellaisen puolen, että aikuinen huomioi jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet kaikessa arjen toiminnassa. Hänen mielestään aikuisen pitää oppia arjesta ja suhteuttaa toimintansa jokaisen uuden ryhmän tarpeiden ja eri tilanteiden mukaan. Yksi haastateltavista mainitsi, että aikuisen täytyy huomioida lapsen yksilöllisyys myös käsky- ja kieltilanteissa sekä kyetä näkemään lapsen mahdolliset todelliset vaikeudet häiriökäyttäytymisen takana.

Tt1: ...se on ehkä tärkein et pitääks ottaa miten paljon huomioon tietty lasta et sitte tietää ketkä pärjää omillaan ni nehä jää sit automaattisesti vähemmälle huomiolle...

Tt3: ...huomioidaan totta kai se että kaikki ei oo samalla aaltopituudella niin sanotusti eikä, että että... toiset vaatii enemmän syliä ja toiset vaatii enemmän sitte ehkä sitä omaa olemista...

Tt2: ...se on just pienillä tosi tärkeitä et pitää ottaa huomioon et vaik olis samanikäisiä lapsia niin ne voi olla ihan eri vaiheissa... jotkut on oppinu sellasia asioita mitä toiset ei samassa iässä... tossa hoidossa se, että et ku on tietty päivärytmi... yks [lapsi] oli sellanen et nukku aamupäivän ennen ulkoilua ja kaikkein pieneimmät saatto tulla eka syömään ja nukkumaan ja et vähän sitä minkälaiset tarpeet sit on. Ettei kaikkia väännetä sit samaan muotiin... haastavaa isossa ryhmässä, mut siis yritetty kumminki... noi pienimmät lapset... menee viimesenä ulos ja tulee samantien sisään tai sit jää kokonaan sisälle... tilanteen mukaan

ja sit ehkä niinku justiin pukemisen opettelussa niin siis on niinku, jotkut oppii erilaila ja toiset toisenlailla... et tavallaan, mitä keneltäki vaatii...

Tt2: ...pyritään toimimaan just silleen niinku mikä on tälle ryhmälle paras toimintatapa... ei voi joka kautta vetää samalla suunnitelmilla... yritetään koko ajan niinku kehittyä niinku työntekijät siin työssä niinku arjesta oppia...

Tt2: ...semmonen tilanne, jossa lasta kielletään... joku tarvii lujat rajat...jos jollekki herkemälle sanoo samalla äänensävyllä, niin sit se alkaa jo itkee... sit niinku ruokailussa... oppii sit näkemään, ketkä temppuilee ruoan kanssa ja ketkä oikeesti niinku on enemmänki ongelmia... ja sillein perushoidossa sitä yksilöllisyyttä huomioidaan...

Päiväkotiryhmässä toimitaan välillä pienryhmissä. Yhden työntekijän mukaan pienryhmässä jokainen lapsi saa huomiota. Hänen mielestään lapsille olisi hyväksi, jos pienryhmissä toimisi aina sama aikuinen tiettyjen lasten kanssa. Työntekijän mukaan tällainen käytäntö vaatisi kuitenkin panostusta eikä ryhmässä tällä hetkellä ole käytössä kyseisiä pienryhmiä.

Tt2: ...jos on pieniryhmä niinku meil on kaikissa tilanteissa siinä pukemisessa, vessassa ja muualla et on se yks aikuinen ja neljä lasta suunnilleen niin ehtii paneutua jokaiseen.

Tt2: ...pienryhmis leikitään tota niin justiin tota pystyy huomioimaan jokaista lasta...

Tt2: ...tällä hetkellä se on toiminu silleen et on siis yks aikuinen ja nejä lasta niinku eri tilassa, mut siis se et niinku ne ei oo välttämättä ne samat lapset... mut se olis mun mielestä ihanteellisinta et just et ku lapset tulee niin pysyis ne samat aikuiset, mut sekin vaatii tosi paljon sitoutumista ja muuta näin pain pois

5.2.3 Lapsen tunteiden huomioiminen

Kaikki työntekijät kertoivat olevansa lapsen saatavilla, jos tätä harmittaa tai kiukuttaa. Työntekijät kertoivat lohduttavansa lasta ja tarpeen tullen antavansa lapsen kiukutella hetken itsekseen. Yksi työntekijöistä korosti lapsen tunteista puhumista ja niiden sanoittamista. Hänen mukaansa tunteita ei saa väistellä, ja lapsi oppii vähitellen itse kertomaan tunteistaan, kun aikuinen sanottaa niitä. Työntekijän mielestä aikuisen tehtävänä on huomata myös vetäytyvän lapsen tunteet.

Tt1: ...lapsia on hirveesti eri persoonia... toiset hakee sitä huomioo sillee kiukuttelulla... vähän persoonakohtaisesti... et jos joku alkaa itkee siinä, kun ei saa tossua jalkaan kolmevuotias lapsi niin... nii et antaa vähän olla? [Elisa]... nii-i... toiset lapset on tosi herkkiä... mut et sitte totta kai tietää missä on syy missä itkee ja voi vähä lohduttaa...

Tt2: ...tunteidensäätely ei oo viel kehittyny nii kaikki tunteet niin suuria... surut on isoja ja ilot on isoja tai kiukkukohtaus, niin siihen tarvii sitte aikuista auttamaan, pääsemään niistä negatiivisista tunteista eroon... et sit niinku puhutaan, sanotetaan niitä lapsen tunteita ja puhutaan... ei vaan sivuteta, jos lapsella on paha mieli. Puhutaan niist vanhemmista, vaikka

se useimmiten aiheuttaa enemmän itkua, mut se kumminki auttaa lasta... aikuinen niinku sanottaa niitä tunteita ja sitä kautta niinku oppii ite sanomaan...

Tt2: ... kiukkukohtauksissa yritetään olla sillain et lapsi voi raivota yksin, mut pitää niinku olla saatavilla... käännetään suunta vähän muualle... hoitajan pitää olla sensitiivinen et huomaa just ne lapsen tunteet et jotkut hiljasemmat lapset ei välttämättä ilmase niitä olenkaan... pitää vaan tarkkailla...

Tt3: ... jos lapsella on paha mieli ni otetaan laps syliin... sitte jos on semmosta jonninjoutavaa kiukuttelua... antaa lapsen kiukutella rauhassa... ei opeteta sitä siihen että... saa kiukuttelemisella periksi...

5.3 Omatoimisuuden tukeminen

Kaikki työntekijät olivat sitä mieltä, että lapselle ajan antaminen ja kädestä pitäen opettaminen esimerkiksi ruokailutilanteessa tukevat lapsen omatoimisuutta. Kaksi työntekijää nosti myös esille positiivisen palautteen antamisen ja kannustamisen tärkeyden. Kaksi työntekijää piti tärkeänä lapsen persoonallisuuden huomioimista siinä, mikä tapa sopii parhaiten kullekin lapselle. Kaksi työntekijää sanoi antavansa pieniä vastuutehtäviä lapsille vähitellen. Yksi työntekijöistä toi esille pienryhmän tärkeyden.

Tt2: ...viel tässä iässä sit esimerkiks syömään opetellaan sit antaa vaik lusikan lapselle tai syöttää ite... ryhmässä se omatoimisuus kehittyy aika helposti, et ei nää hoitajat kerkee hirveesti palvelee kaikkia... mut et justiin, jos on pieniryhmä niinku meil on kaikissa tilanteissa siinä pukemisessa, vessassa ja muualla et on se yks aikuinen ja neljä lasta suunnilleen niin ehtii paneutua jokaiseen. Jos siin on paljon lapsia niin sit on helpompi tehdä sit vaan ite, mut ton omatoimisuuden tukemisen kannalta tota se pieniryhmä on hyvä...

Tt2: ...omatoimisuutta pitää tukee positiivisesti, esimerkiks just toi pukemaan opettelu, ei oo hyvä sillein pakottaa ja painostaa siit vaan tulee muuten inho koko hommaan... sitä kautta et ootpa sä iso tyttö ja osaatkohan sä laittaa nää ite jalkaan ja yritäpähän, kannustetaan niinku positiivisesti...

Tt2: ...omalla esimerkillä esimerkis syömistilanteessa voi niinku näyttää... aikuinen näyttää aina esimerkkiä, kyllähän me ruokaillaanki sillein et aikuinen syö siin samalla... aikuinen on aina esimerkkinä erilaisissa tilanteissa. Se on enemmänkin sitä et näyttää konkreettisesti, ku se et sanallisesti kerrotaan. Voi ohjata niinku et tehään eka yhdessä ja kokeillaan sit yksin...

Tt1: ...mennä sen mukaan, et ku on vähä tutustuttu ja haisteltu et minkälaista persoonia on, että mikä sopii kenellekki et kenen kaa hommat hoituu milläkin tavalla...

Tt3: ...esimerkiks ruokailussa, ku noi lapset vie ite noit astioita ite kärryyn kyl ne tykkää ku ne saa tehdä, vähän isommat saa kaataa ite maitoa ja saa olla apuna... jos on hankalampi lapsi ja sit isompi nii sit se on positiivinen asia et tulee auttamaan ja antaa niit pieniä tehtäviä,

se on usein sit positiivista... lapsi tuntee ittensä tärkeeksi... voi antaa jossain määrin ja opetella pienestä pitäen...

Kaksi työntekijää koki luonnolliseksi sen, että lapsi opettelee vähitellen omatoimisuuteen. Kaikki työntekijät sanoivat, että päiväkodin arki sujuu paremmin lapsen selviytyessä itsenäisesti eri tilanteissa. Työntekijät nostivat esiin myös resurssikysymyksen. Yksi työntekijöistä kertoi, että lapsi saa onnistumisen kokemuksia ja iloa onnistuessaan toimimaan itsenäisesti mutta tarvitsee kuitenkin aikuisen tukea siihen.

Tt2: ...lasten pitää kumminki oppimaan tekemään itse... ne saa siit kumminki onnistuminen kokemuksia ja kyl se on niinku luontasta, et pysyy aina hoitamaan itseään ja tulemaan isoksi... lapset sitte on ilosii ja tyytyväisiä siitä et ne oppii asioita... tällässä isossa ryhmässä on helpompaa, jos mahdollisimman moni osais ite pukee tai riisuu syödä niin kyllähän se helpottaa niinku ryhmätoimintaa... on se lapsen parasta opettaa lasta itsenäiseen toimintaan ja sit on aina mahdollisuus oppia taas uusia asioita...

Tt1: ...monella on kyllä tosi pienestä asti on lapsilla on valmiuksia niinku, kun on vaan tahtoa että tota se on vaan tää päiväkotimaailma on kylmä tosi asia, että täällä mitä nopeempaan pärjää ite yksinääs niin sitä parempihan se on... kyl sen huomaa itekki et jos tulee joku, joka ei kävele tai syö ite ni se melkeen vaatii yhen aikuisen sit kokoajan rinnalleen... mahdollisimman äkkiä yritetään saada et se söis ite... ja tietysti ihan pienille tää pukeminen kestää, mut se syöminen varsinkin ihan pienestä et menis vaikka ees sormin sitä ruokaa, et kuitenkin kuustoista lasta parhaimmillaan tossa pyörii ni...

5.3.1 Ohjauksen laatu omatoimisuuden tukemisessa

Kaikki työntekijät pitivät omatoimisuuden oppimisessa lapselle vahvistavana tekijänä positiivisen ilmapiirin luomista ja ajan antamista. Yksi työntekijöistä nosti esille pitkäjänteisyyden, turvallisen oppimisympäristön luomisen ja ylläpitämisen sekä konkreettisten esimerkkien antamisen.

Tt2: ...positiivista kannustusta, et antaa aikaa lapselle sit siinäki tilanteessa...

Tt3: ...annetaan esimerkkejä, näytetään esimerkkejä, tilanteita... et mihin joku, mihin sä viet jonku astian tai mihin sä tyhjennät ruokalautasen, mihin sä viet roskat.... näytetään periaattees kädestä pitäen...

Tt3: ...kyllähän se, se opettaa just siihe omatoimisuuteen, että et sellanen rauhallinen eikä pidä hermostua... lte sit, jos ei lapsi heti et se alkaa mennä sinne... nii sitä pitää olla siinä... Täytyy muistaa, et ne on kuitenkin pieniä...

Tt1: ...muistaa et tärkeintä on se et lapsilla on turvallinen olo ja on niinku turvallinen aikuinen mukana. Ja saa sitä lämpöä, hellyttää ja silloin, ku sitä tarvii...

Työntekijät pitivät omatoimisuuden oppimista ehkäisevänä tekijänä negatiivisuutta, pakottamista ja hermostumista. Yksi työntekijöistä kertoi, että lapsen vähättely ja psyykkisen kehitystason huomiotta jättäminen ehkäisevät omatoimisuutta.

Tt3: ...ne ei varmaan hirveen mielellään halua, jos mä rupeen pää punasena tuolla huutamaan tai komentelee... joissain tilanteissa pitää olla jämäkkä mutta sitte joissain tilanteissa se on ihan turhaa, koska se ei mee sen paremmin, se kuluttaa vaan omaa energiaa...

Tt1: ...tottakai lapsi tykkää positiivisista tunteista. Niitten kaa pärjää kyl pitemmälle, kun sitten sillä räyhäämisellä tai ei nyt voi sanoa räyhäämisellä, mutta tiukalla kurilla... tietenki lapsiki aistii jotenki, et jos joku aikuinen on kipakampi tapaus niin ei sitten mielellään toimi hänen kanssa...

5.3.2 Lapsen kehitystason ja temperamentin huomioiminen omatoimisuuden ohjauksessa

Työntekijät kertoivat ottavansa huomioon lapsen ikä- ja kehitystason sekä temperamentin ohjatesa lasta toimimaan omatoimisesti. He huomioivat lapsen kiinnostuksen ja rohkaisivat sekä tukevat lasta toimintaan. Työntekijöiden mielestä pienimmiltä vaaditaan luonnostaan vähemmän, ja he tarvitsevat enemmän aikuisen tukea ja vierestä seuraamista. Yksi työntekijä kertoi pitävänsä tärkeänä lapsen oman mielenkiinnon sekä yksilöllisyyden huomioimista.

Tt2: ...kehitystaso pitää ottaa huomioon... yleinsä lapsi osottaa mielenkiintoo. Esim vessassakin et alkaa tulla niinku sitä mielenkiintoo siihen potalla istumiseen ja niinku pukemiseen... sitä kautta tuetaan sitä omatoimisuutta... jos ei oo hajuukaan siihen nii sit voi vähän herättellään sitä omatoimisuutta, jos tekis jo ite... et tuutsä kokeilemaan... mut sit jos ei oo merkkejä ollenkaan siitä, niin sitte se ei oo viel valmis...

Tt2: ...temperamentti tulee sillain et jotkut tarvii paljon enemmän aikaa ja jotkut hermostuu helposti, pyritään siin luoda sitä kärsivällisyyttä... ja tietää minkä verran kukin lapsi jaksaa olla tilanteessa, se yksilöllisyys just huomioidaan...

Tt1: ...ekal kerralla ni hirvee huuto ja siinä sit kyl sen saa sitte ku just et elää kehtaa et nyt yritetään uuestaan ja tommosilla ja sitte just näitä, että ku näitä temperamenttisia lapsia on ni jotenki ehkä itekki enemmän niinku antaa niille semmosen yksilöllisen ajan. Ettei menis siihen heti että nyt puetaan ja tulis semmone niinku vastakkain asettelu... turvaa sen tilanteen sillee se on ehkä parempi näille kenen kaa tietää et se ei oo ihan niinku sormia napsauttamalla tapahdu... ja tietysti sitte lapsille tulee aina positiivinen kokemus siitä et hei minäpä pääsen aikasemmin ulos, ku mä oon tehny tän homman...

Tt3: ...totta kai ikä pitää ajatella, et minkä ikäinen lapsi on ja miettiä, että mitä se mahdollisesti osaa...

5.3.3 Lasten vertaisoppiminen omatoimisuuteen opettelussa

Kaikki työntekijät pitivät muiden lasten esimerkkiä merkittävänä tekijänä omatoimisuuden opettelussa. Suurina tekijöinä työntekijät nostivat esiin ryhmän paineen ja toisten lasten vertailun. Yksi työntekijöistä kertoi, että myös aikuinen saattaa verrata lapsia toisiin lapsiin. Hän mainitsi myös aikuisen ja lapsen välisen hyvän suhteen sekä positiivisen ilmapiirin vaikuttavan lapsen oppimiseen. Toinen työntekijä otti esille myös kielen kehittymisen lasten vertaisoppimisessa.

Tt1: ...se on se ryhmän paine ihan hirveen iso... esimerkiks nukkarissa ni kyl ne niinku kattoo et vitsi kaikki muut on niinku nukkuu ja on pää tyyneessä et ei ne lähe niinku siitä sitte yrittämään kää mitään, että lähempäs tästä nyt pinkomaan pakoon...

Tt2: ...varsinki niinku isommilla, jotka on kaks täyttänyt niin alkaa kattoo et mitä muut tekee ja vähän isompia ryhmässä niin ne ihailee niitä isompia. Meil on sit ihan niitä pieniä niin niihin voi sit verrata sit ihan itekki et toi on vauva et haluuks sä olla vauva, mut sillain positiivisella tavalla... yleensä lapset haluu olla itekseen ja ite tehä sit kuitenkin siit hirveen tyytyväisiä et onnistuu jossain... perusasioiden opettelu niin kärsivällisesti päivästä toiseen ja niinku ja paljon aikaa perushoitotilanteisiin. Varmaan se positiivinen tunnelma lapsilla positiivinen suhde hoitajaan niin lapset haluuki oppii uusia asioita... jos on stressaava tilanne niin ei siin oo mitään hedelmällistä opetella sitä...

Tt3: ...kyllähän nää pienet kattoo paljon mallia isoista... leikeissä ja muussa että, miten eri tavalla niinku leikkii. Jotku pienemmät saattaa seurata, ku isommat leikkii nukkeleikeillä... Se on ihan hyväki toisaalta... ja myös kielellisesti, että se kehittyy se kieli siinä, ku pääsee keskustelemaan siihen...

6 Johtopäätökset

Tutkimus on vielä silloin kesken, kun tulokset on analysoitu. Tulokset tulisi tulkita lukijalle. Analyysin tuloksinalla tarkoitetaan sitä, että tutkija pohtii tuloksia ja tekee niistä omia johtopäätöksiä. Samalla tulkinta on aineiston analyysissa esiin tulleiden asioiden selkiyttämistä ja pohdintaa. Tulkintaongelmia tulee tutkijalle varmasti eteen. On pohdittava muun muassa sitä, mitä tutkittavien ilmaukset ovat merkinneet tulosanalyysissa, miten tutkijan omat sanomiset aineiston keruun vaiheissa ovat vaikuttaneet saatuihin tuloksiin sekä miten tutkija on ymmärtänyt haastateltaviaan haastattelutilanteissa. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2003: 211.)

Ensimmäisenä tutkimusaiheemme oli lapsen yksilöllinen kohtaaminen perushoitotilanteissa. Haastattelututkimuksen perusteella lapset saavat alle kolmivuotiaiden ryhmässä aikuiselta yksilöllistä aikaa persoonakohtaisesti riippuen kunkin lapsen huomion ja läheisyyden tarpeesta. Tutkimuksen mukaan lapsen yksilöllisen huomion tarve vaihtelee, minkä takia osa lapsista jää vähemmälle huomiolle. Tutkimuksen tulokset kuitenkin osoittavat, että lasten kesken tasavertainen yksilöllisen huomion saaminen vaihtelee myös hoitajasta riippuen. Toisaalta yksi

haastateltavistamme piti itsestään selvänä jokaisen lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioimista päivittäisessä toiminnassa riippumatta temperamentista tai kehitystasosta.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että aikuisen on helppo kohdata lapsi yksilönä juuri perushoitotilanteissa, koska tällöin lapseen saa hyvin kontaktia. Perushoitotilanteiden lisäksi lapsi on aikuisen kanssa vuorovaikutuksessa erityisesti leikin ohella. Kutsumalla lasta leikkimään tai ehdottamalla lapselle puuhastelua aikuinen osoittaa lapselle huomaavansa tämän. Myös läheisyyden osoittaminen esimerkiksi sylissä pitämisellä ilmeni tutkimuksessa tärkeäksi vuorovaikutuksen muodoksi yksilöllisessä kohtaamisessa.

Tutkimuksessa tuli esiin, että aikuiset panostavat alle kolmivuotiaiden ryhmässä läsnäoloon sekä siihen, että he ovat lapsen saatavilla esimerkiksi kiukunpuuskan tai pahan mielen yllättäessä. Toisaalta tutkimuksessa ilmeni aikuisen mahdollisuuden läsnä olevuuteen vaihtelevan ja riippuvan paljon aikuisten määrästä ryhmässä. Sairastelut ja muut poissaolot vaikuttavat selkeästi lasten yksilöllisen huomion saamiseen. Myös vuorovaikutuksen laatu vaihtelee riippuen suoraan aikuisten poissaoloista. Tutkimustulosten mukaan alle kolmivuotiaiden ryhmän aikuiset panostavat kiireettömyyteen perushoitotilanteissa, vaikka se ei aina olekaan mahdollista.

Toisena tutkimusaiheena oli lapsen omatoimisuuden tukeminen. Tulosten perusteella voisi sanoa, että alle kolmivuotiaiden omatoimisuuteen tukemisessa painottuvat ajan antaminen ja konkreettisten esimerkkien näyttäminen. Myös positiivisen palautteen antaminen sekä kannustaminen näyttävät tutkimuksen perusteella olevan hyviä keinoja saada lapsi innostumaan omatoimisuudesta. Sen sijaan pakottaminen ja negatiivinen ilmapiiri heikentävät tulosten mukaan lapsen halua opetella itsenäiseen toimintaan.

Omatoimisuuteen oppiminen näyttää olevan arvostettu asia pienten ryhmässä. Vaikka päivähoidon aikuiset pitävät saavutuksena lapsen oppiessa uusia asioita jo ensimmäisestä ikävuodesta lähtien, taustalla vaikuttaa kieltämättä resurssipula. Lasten suuri lukumäärä verrattuna ryhmän aikuisiin on syynä siihen, että arki sujuu paremmin lapsen suoriutuessa itsenäisesti päivän eri toiminnoista. Toisaalta tutkimuksesta ilmenee se, että työntekijät ottavat joka tapauksessa huomioon jokaisen lapsen temperamentin, iän ja kehityksen sekä antavat lapsille vähitellen pieniä vastuutehtäviä. Tutkimuksen tulosten mukaan kaikista pienimmät lapset saavat onneksen eniten aikuisen tukea ja fyysistä läheisyyttä tilanteissa, jotka vaativat siirtymistä paikasta toiseen tai muiden päivittäisten asioiden suorittamista. Suuren ryhmäkoon ohella omatoimisuuden opettelua vauhdittaa myös vertaisoppiminen eli muiden lasten esimerkki. Ryhmän paine ja vertailu lasten kesken on tutkimustulosten mukaan suurta.

Kokosimme tutkimuksen päätulokset alla olevaan taulukkoon selkeyden vuoksi.

Miten työntekijä kohtaa lapsen yksilönä perushoitotilanteissa?		Miten työntekijä tukee lapsen omatoimisuutta?	
Vahvistavia tekijöitä:	Heikentäviä tekijöitä:	Vahvistavia tekijöitä:	Heikentäviä tekijöitä:
Lapsen huomion ja läheisyyden tarpeen mukaisesti, persoonakohtaisesti → osa lapsista saa enemmän huomiota	Yksilöllisen huomion saaminen riippuu siitä, kuka hoitaja on paikalla; Aikuinen saattaa huomioida lapsia epätasavertaisesti	Ajan antaminen ja konkreettisten esimerkkien näyttäminen	Pakottaminen ja negatiivinen ilmapiiri
Lapseen saa helpoiten kontaktin perushoitotilanteissa ja osallistumalla lapsen leikkiin	Aikuisten poissaolot ryhmästä	Pienten vastuutehtävien antaminen pikku hiljaa, lisäksi lasten vertaisoppiminen vauhdittaa omatoimisuuteen oppimista	Kiihittäminen omatoimisuuden opetteluun; taustalla suuret ryhmäkoot ja aikuisten vähäinen määrä sekä arjen sujuminen paremmin
Läheisyyden osoittaminen, hellyys	Aikuisten passiivisuus ja omiin ajatuksiin syventyminen	Positiivinen palaute ja kannustus	
Läsnä olevuuden ja saatavilla olon merkitys suuri		Aikuiset arvostavat lapsen omatoimisuutta ja pitävät sitä saavutuksena	
Panostus kiireettömyyteen		Lapsen iän, kehitystason ja temperamentin huomioiminen	
		Aikuinen antaa tukea ja fyysistä läheisyyttä (etenkin pienimmille lapsille)	

Taulukko 1. Tutkimuksen tulokset tiivistettynä

7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyön luotettavuuden takaamiseksi otimme Tutkimuksen tulokset -osioon useita suoria lainauksia haastateltavien puheista. Koimme suorat lainaukset tärkeiksi, koska haasteltavien näkemykset tulevat niissä esille sellaisina juuri niin kuin he ovat ne sanoneet ja tarkoittaneet. Litterointi oli mielestämme mukavaa, vaikka se olikin pikkutarkkaa ja vei paljon aikaa. Litterointien jälkeen kokosimme tärkeimmät asiat tutkimustuloksiksi, ja aloimme niiden pohjalta etsiä tutkimustietoa. Lopuksi tiivistimme päätulokset johtopäätöksiin. Kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätökset kuuluvat tutkimuksen ydinasioihin (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2003: 207).

Opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa oleellisinta on, että tutkija on tutkimuksessaan keskeinen tutkimusväline. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden lähtökohta onkin tutkija itse ja tätä myöten luotettavuus koskee laaja-alaisesti koko tutkimusprosessia. Tämän takia kvalitatiiviset tutkimukset ovat henkilökohtaisempia kuin kvantitatiiviset tutkimukset ja sisältävät tutkijan omaa pohdintaa. Uskotavuus luotettavuuden kriteerinä tarkoittaa sitä, että tutkijan tulisi tarkistaa, vastaavatko hänen omat tulkintansa tutkittavien käsityksiä. Ei kumminkaan pidetä varmana sitä, lisääntyisikö uskottavuus, jos tulkinnat voitaisiin viedä tutkittavien arvioitaviksi. (Eskola & Suoranta 2005: 210-211.)

Tutkimuksen eettisyyttä tulee miettiä jo ennen tutkimusaiheen valintaa. Tutkimuskohteen valinnassa on tärkeä miettiä, miksi kyseiseen tutkimusaiheeseen ryhdytään. Tässä yhteydessä ongelmina nähdään usein seuraavat asiat: Tulisiko välttää muodinmukaisia aiheita vai valita aihe, joka on helposti toteuttavissa mutta ei merkitykseltään kovin tärkeä tai miten tulisi ottaa huomioon aiheen yhteiskunnallinen merkitys. Tutkimuksen kohdistuessa ihmisiin tutkijan tulee selvittää henkilöiden suostumus tutkimukseen, minkälaista tietoa tutkittaville annetaan sekä sisältyykö heidän osallistumiseensa joitakin riskejä. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2003: 26.)

Kunnioittavassa ihmisiin kohdistuvassa tutkimustyössä tulee aineistoa kerätessä ottaa huomioon muun muassa luottamuksellisuus ja aineiston asianmukainen tallentaminen. Tutkimustyön kaikissa vaiheissa tulee välttää epärehellisyyttä. Tämä sisältää tiettyjä periaatteita, jotka tulisi huomioida kaikissa tieteellisissä toiminnaissa. Keskeisimmät ovat seuraavat: Toisten kirjoittamia tekstejä ei plagioida, jos suoria lainauksia käyttää, ne tulee olla asianmukaisesti merkittyinä, toisten tutkijoiden kirjoituksia ei vähätellä ja tutkimuksen raportointi ei saa olla harhaanjohtavaa. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2003: 27-28.)

Ennen haastatteluiden toteuttamista pohdiskelimme tutkimuksen eettisyyttä. Mietimme esimerkiksi ennen haastatteluja, kuinka paljon haastateltavien tulisi tietää etukäteen tutkimuksen aiheesta. Hakiessamme tutkimuslupaa Vantaan kaupungin sivistystoimen Varhaiskasvatuspalvelulta ilmoitimme, mihin käyttötarkoitukseen olemme lupaa hakemassa sekä korostimme aineiston käsittelyn luotettavuutta. Saatuamme hyväksynnän tutkimukselle toimitimme lupapaperin kohdepäiväkotiimme. Haastatteluissa pyrimme muodostamaan rakentavaa keskustelua. Kerroimme ennen haastatteluja työntekijöille, että olemme salassapitovelvollisia ja että tulemme raportoimaan tulokset niin, että yksittäisiä henkilöitä tai kohdepäiväkotia ei voida tunnistaa. Tutkimuksen eettisyys toteutui haastatteluiden kohdalla hyvin; Haastateltavat saivat itse päättää työyksikössään, kuka haluaa olla tutkimuksessa osallisena. Tällöin heidän äänensä tulivat kuuluviin. Toteutimme haastattelut siten, että haastateltaville ei syntynyt haittaa. Toteutimme tutkimuksen sovittujen vaatimusten mukaisesti sekä otimme huomioon työn-

tekijöiden asemat ja oikeudet tutkimuksessa. Sovimme työntekijöiden kanssa kaikista tutkimukseen liittyvistä asioista sekä otimme huomioon heidän näkemyksensä tutkimuksessamme. Pidimme haastattelutilanteet avoimina eri näkökulmille.

8 Pohdinta

Molemmat tutkimuskysymyksemme osoittautuivat kannattaviksi tutkimuksen kohteiksi. Aiheet eivät ole johonkin tiettyyn aikaan sidonnaisia vaan merkityksellisiä aina päivähoitossa. Toisaalta aiheet ovat erittäin ajankohtaisia, koska kasvaneet ryhmäkoot vaikuttavat suoraan niin yksilöllisen huomion saamiseen kuin tuettuun ja ohjattuun omatoimisuuden oppimiseen. Uskoaksemme opinnäytetyömme aihe oli tärkeä myös kohdepäiväkotimme työntekijöille, sillä heillä oli haastatteluissa paljon kokemuksia ja mielipiteitä kerrottavina aiheista. Löysimme myös hyvin tutkimustietoa ja teoriaa kummastakin tutkimusaiheesta, mikä osoittaa, että näitä asioita pidetään tärkeinä ja tutkimuksen ja kehittämisen arvoisina. Opinnäytetyömme aihe osoittautui erittäin mielenkiintoiseksi juuri sen takia, että löysimme hyvää aiempaa tutkimustietoa ja saimme aiheen tärkeydelle vahvistusta haastattelutilanteissa.

Opinnäytetyöprosessi oli monivaihteinen ja verrattuna aiempiin koulutöihimme pitkäkestoinen. Koimme prosessin aikana monia erilaisia tunteita vaihdellen kiinnostuksen ja onnistumisen kokemusten sekä joskus myös epätoivon ja jaksamattomuuden välillä. Opinnäytetyön aiheen valitseminen ja rajaaminen oli ehkä hankalin tehtävä. Aiheen piti olla tarpeeksi suppea ja rajattu ja toisaalta sen piti olla kiinnostava, jotta jaksoimme tutkia sitä. Aiheen tuli olla myös sellainen, että siitä löytyisi myös aiempaa tutkimustietoa. Aiheen valitsemisen ja rajaamisen sekä alkukankeuden jälkeen teimme opinnäytetyötä eteenpäin hiljalleen. Ennen opinnäytetyön aloittamista meillä oli työn tekemistä kohtaan joitakin ennakkoluuloja, jotka kuitenkin osoittautuivat turhiksi. Esimerkiksi opinnäytetyön tekeminen kokonaisuudessaan ei tuntunutkaan niin mahdottomalta ja vaikealta kuin etukäteen luulimme, kun etenimme asia kerrallaan ja keskityimme aina siihen, mitä sillä hetkellä teimme. Toki silloin tällöin tuli eteen pieniä vastoinkäymisiä, joista kuitenkin selvisimme toistemme tuella.

Opinnäytetyöprosessimme alkoi suunnitelman tekemisestä, jossa kerroimme tutkittavasta aiheestamme, avasimme pääkäsitteitä teorian ja tutkimustiedon avulla, kerroimme valitusta tutkimusmenetelmästä eli teemahaastattelusta sekä lisäksi työskentelysuunnittelmamme ja opinnäytetyön tavoitteellisesta valmistumisajankohdasta. Suunnitelman hyväksymisen jälkeen haimme tutkimuslupaa Vantaan kaupungin sivistystoimen Varhaiskasvatuspalvelulta. Ilmoitimme sinne, mihin käyttötarkoitukseen olemme lupaa hakemassa sekä korostimme aineiston käsittelyn luotettavuutta. Saatuamme hyväksynnän tutkimukselle toimitimme lupapaperin kohdepäiväkotiimme ja sovimme haastattelujen toteutuksesta ja aikatauluista.

Seuraavaksi aloimme tehdä teemahaastattelurunkoa valmiiksi haastatteluja varten. Teimme alustavan haastattelurungon ja opinnäytetyösuunnitelmaan, mutta muokkasimme sitä lisää haastatteluihin. Haastattelurunkoa hiotessamme pohdiskelimme kysymysten muotoilun tar-

kasti, jotta kysymykset eivät olisi johdattelevia. Haastattelutilanteissa annoimme haastattelville tilaisuuden tuoda esiin omia näkemyksiään ja kokemuksiaan päiväkodin arjesta. Haastattelujen jälkeen litteroimme haastattelut sanasta sanaan, jotta saimme työntekijöiden ilmaukset suorina lainauksina opinnäytetyöhömmme.

Opinnäytetyö oli meille molemmille ensimmäinen tutkimus, mikä toi omat haasteensa. Opimme toimimaan pitkäjänteisesti prosessin aikana ja totuimme siihen, että asiat eivät menneet aina niin kuin olimme suunnitelleet. Esimerkiksi haastatteluissa jouduimme toimimaan tilannekohtaisesti eivätkä ne aina menneet suunnitelmien mukaan. Opinnäytetyöprosessin aikana kohtasimme myös haastavia tilanteita. Oletimme esimerkiksi kuulevamme haastattelutilanteissa joistakin tutkimuskysymyksistä paljon, mutta työntekijän kertomus jäikin suppeaksi. Tilanne oli meille hankala, koska emme voineet johdatella haastateltavaa vastamaan kysymykseen, jotta tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus eivät olisi kärsineet.

Opinnäytetyön tekeminen oli mielestämme hyvin opettavainen kokemus. Koimme, että meillä oli mahdollisuus kehittyä tutkimusta tehdessämme niin oppijina kuin tutkimuksen tekijöinäkin. Tehtävien ja vastuualueiden jakaminen parityönä kehittyi. Opimme joustavuutta ja toisen mielipiteiden kuuntelua ja huomioimista. Haasteena koimme erityisesti teemahaastattelurungon laatimisen, sillä alun perin kaksi kolmesta tutkimuskysymyksestämme olivat hyvin samantyyllisiä keskenään. Ennen kuin päädyimme valitsemaan opinnäytetyöhömmme kaiken kaikkiaan kaksi tutkimuskysymystä meillä oli niitä kolme. Haastattelujen jälkeen päädyimme poistamaan niistä kolmannen, koska tähän tutkimuskysymykseen ei tullut haastatteluissa tarpeeksi asiaa. Olimme kuitenkin tyytyväisiä haastatteluista saatuihin tietoihin. Koemme erityistä kehittämisen tarvetta myös haastattelijana toimimiseen. Haluamme lisää itsevarmuutta sekä harjoitusta viemään haastattelutilannetta johdonmukaisesti ja selkeästi eteenpäin. Mielestämme voisimme kehittyä haastattelutilanteen alkupuolella siinä, että kertoisimme selkeästi ja tiivistäen haastattelun tarkoituksen ja käsiteltävät asiat.

Haastatteluista kaksi olivat keskenään suunnilleen samanpituisia, mutta yksi haastatteluista poikkesi muista suppeudellaan. Tämän haastateltavan mielipiteet toivat kumminkin opinnäytetyöhömmme hieman erilaista ulottuvuutta. Koimme ensimmäisen haastattelutilanteen aikana olomme hieman epävarmaksi, sillä olimme kumpikin kokemattomia teemahaastattelun suhteen. Oikeita ja vääriä vastauksia ei ollut, koska tutkittavat kertoivat omia kokemuksiaan ja mielipiteitään. Haastateltavat kertoivat paljon omia kokemuksia päiväkotiryhmästään, minkä johdosta saimme koottua lukijalle kattavan ja mielenkiintoisen kokonaisuuden. Yhteistyömmme kohdepäiväkodin kanssa oli mutkatonta eikä heidän kanssaan syntynyt mitään ongelmia. Meillä ei myöskään ollut vaikeuksia löytää tutkimuksellemme sopivaa kohdepäiväkotia vaan löysimme melkein heti opinnäytetyöstämme innostuneen työryhmän.

Tutkimuksen tuloksista jäi päällimmäisenä mieleen se, kuinka tärkeää yksilöllisen huomion saaminen todella on niin alle kolmevuotiaan lapsen sen hetkisellem kehitysvaiheelle kuin myöhemminkin ihmisen elämässä. Lapsiryhmien suuri koko ja sen vaikutus lasten kohtaamiseen

yksilöllisesti jäi huolestuttamaan meitä. Salminen ja Tynnen (2011: 72) mainitsevat myös, että alan asiantuntijat ovat huolissaan lasten altistumisesta jatkuvalle stressille ja päiväkotiryhmien kasvusta ja ovat sitä mieltä, että omahoitajamenetelmä pitäisi ottaa yleisesti käyttöön. Omahoitaja voi paikata puutteita lapsen kehityksessä, jos lapsen kiintymyssuhde ei ole kehittynyt kotona normaalisti. Lapsi voi ilmaista omahoitajalleen kaikki tunteensa, sellaisetkin, joita ei välttämättä oteta vastaan lapsen kotona. Kun omahoitaja antaa lapselle aikaa ja turvaa päiväkodissa, lapsen käsitys itsestä ja toisista vahvistuu. Vaikka emme keskustelleet omahoitajuudesta kuin yhden haastateltavan kanssa, sivuutimme sitä teoriaosuudessa. Omahoitajuus tuntui tärkeältä aiheelta ja se liittyi ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme.

Jäimme miettimään, kuinka suuri osa päivähoidon työntekijöistä tiedostaa ja ymmärtää lapsen ensimmäisten ikävuosien merkityksen myöhemmälle elämälle ja haluavatko he toimia lapsen kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Kalliala (2008: 270) viittaa lukuisiin tutkimuksiin, joiden mukaan varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttaa henkilökunnan koulutustaso. Lisäksi pohdimme sitä, panostavatko aikuiset enemmän lapsen kanssa olemiseen päivähoidossa vai viihtyvätkö he mieluummin aikuisseurassa. Kalliala (2008: 274) vetoaakin muun muassa vanhempiin, joiden pitäisi vaatia päiväkodin työntekijöiltä sensitiivisyyttä ja sitoutumista sekä monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja muuhun toimintaan. Kalliala nostaa yhdeksi tärkeimmäksi kehittämiskohteeksi lapsen yksilöllisen kohtaamisen.

Lähteet

- Alasuutari, M. 2010. Suunniteltu lapsuus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Brotherus, A. 2004. Esiopetuksen toimintakulttuuri lapsen näkökulmasta. Väitös. Helsingin yliopisto.
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2008. Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2003. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Dark Oy.
- Holkeri-Rinkinen, L. 2009. Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Diskurssianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Yliopistopaino.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Edufin.
- Juusola, M. 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Kanninen, K, Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: Bookwell Oy.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Yliopistopaino.
- Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro - Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsinki: Edita.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito - työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: PS-kustannus.
- Kontu, E. & Suhonen, E. 2008. Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään -näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Pedatieto.
- Pietilä, M. 2001. Liikunta pienten lasten maailmassa. Teoksessa Helenius, A. & Karila, K. & Munter, H. & Mäntynen, P. & Sirén-Tiusanen, H. (toim.) Pienet päivähoitossa. Helsinki: WSOY.
- Pyöriä, H. 2011. Lapsen vastuullistaminen päiväkodin perushoitotilanteissa. Pro gradu. Helsingin yliopisto.
- Raina, L. & Haapaniemi, R. 2005. Yksilöt yhdessä. Tallinna: Arator Oy.
- Reunamo, J. 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Helsinki: WSOY.
- Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Bookwell Oy.
- Salminen, E. & Tynnenen, K. 2011. Omahoitajana päiväkodissa. Omahoitajuus pedagogisena työmenetelmänä. Pedatieto Oy.
- Sinkkonen, J. 2003. Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY.
- Strandell, H. 1995. Päiväkotit lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Varhaiskasvatussuunnitelma. 2006. Lapsi kasvun polulla Raumalla. Rauman kaupungin päivähoito.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Lapsen yksilöllinen kohtaaminen perushoitotilanteessa

1. Millaisia vuorovaikutusaloitteita teet?
2. Millaista vuorovaikutuksesi lapsen kanssa on? Mitä se sisältää?
3. Millaisena koet itse vuorovaikutuksesi lapsen kanssa?
4. Kuinka otat huomioon lapsen yksilölliset tarpeet?
5. Miten läsnä olevuus vaikuttaa mielestäsi lapsiin?
6. Lapsen tunteiden huomioon ottaminen.
7. Kuinka lapsilähtöisyys ilmenee päiväkotiryhmässänne? Esimerkiksi toiminnoissa, menetelmissä ja tavoitteissa?
8. Miten annat lapselle rakentavaa palautetta?

Lapsen omatoimisuuden tukeminen

9. Millaisin keinoin tuet omatoimisuutta?
10. Miten lapsen oma tahto näkyy omatoimisuuteen pyrkimisessä?
11. Millä tavalla otat huomioon lapsen oman tahdon päätöksenteossa ja aikuisen tukea vaativissa tilanteissa.
12. Kuinka paljon voit antaa lapselle vastuuta?
13. Miten rajoitat lasta, jos näet, että lapsi ei vielä ole valmis omatoimisuuteen?
14. Miten toimit, jos lapsi on haluton toimimaan itsenäisesti?
15. Miksi tuet lasta itsenäiseen toimintaan?
16. Mitä hyötyä näet omatoimisuuden tukemisessa?

Millaista ohjausta lapsi tarvitsee aikuiselta oppiakseen toimimaan itsenäisesti?

17. Millainen ohjaus on omatoimisuuteen oppimista vahvistavaa ja mikä ehkäisevää?
18. Miten positiivisten ja negatiivisten tunteittesi näyttäminen vaikuttaa lapsen haluun oppia?
19. Kuinka opetat lasta selvittämään ristiriitatilanteita ja selviytymään niistä?
20. Millaisin esimerkein opetat lapselle omatoimisuutta?
21. Miten otat huomioon lapsen kehitystason ohjatessasi lasta omatoimisuuteen? Entä temperamentin?
22. Mikä merkitys muiden lasten esimerkillä on omatoimisuuteen opettelussa?